

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Näkövammaisten liitto ei kannata esitystä, joka rakentuu sosiaalipalveluja koskevan sääntelyn täsmällisyyttä väljentävistä ja sosiaalihuollon asiakkaan oikeusturvan kannalta merkittäviä menettelyllisiä säännöksiä heikentävistä ehdotuksista. Ehdotuksilla kuvataan tavoiteltavan sosiaalihuollon asiakkaiden asiakaslähtöistä, riittävää, oikea-aikaista ja joustavaa tuen tarpeiden tunnistamista ja niihin vastaamista. Näiden sinänsä kannatettavien tavoitteiden saavuttamiseksi ehdotetaan kuitenkin sosiaalihuollon asiakasprosessia ja palveluita koskevan sääntelyn väljentämistä ja heikentämistä siten, että se merkittävästi heikentää sosiaalihuollon asiakkaiden osallisuutta asiakasprosessissa, mahdollisuutta saada selville lainsäädäntöön perustuvat oikeutensa ja palveluvaihtoehdot ja muuta ennakkollista oikeusturvaa. Asiakasprosessia, erityisesti palvelutarpeen arviointia, ja asiakasprosessin kirjaamista, erityisesti asiakassuunnitelmaa, koskevat muutosehdotukset heikentävät myös sosiaalihuollon suunnitelmallisuutta ja vaikuttavuuden arviointia ja asiakkaan jälkikäteistä oikeusturvaa. Yhtäaikainen palveluja koskevan sääntelyn väljentäminen ja asiakasprosessia ja asiakasasiakirjoja koskevan sääntelyn heikentäminen vaikeuttavat sekä sosiaalihuollon valvontaviranomaisten että hallintotuomioistuinten mahdollisuutta arvioida jälkikäteen sosiaalihuollon toiminnan asianmukaisuutta ja asiakasta koskevien päätösten lainmukaisuutta. Palveluja koskevan sääntelyn väljentäminen ja lakisäateisen palveluvalikoiman purkaminen johtaa myös asiakkaiden yhdenvertaisuuden heikkenemiseen hyvinvointialueiden välillä. Näkövammaisten liitto muistuttaa, että yksittäisistä palveluista säätäminen lain tasolla ei ole tarpeetonta, vaan toteuttaa perusoikeuksien toteutumisen kannalta merkitykselliselle lainsäädännölle asetettavaa täsmällisyysvaatimusta.

Näkövammaisten liitto katsoo, että myös ehdotettujen muutosten perustelut ovat osittain hämmentävän ristiriitaisia. Esimerkiksi perhepalveluja koskevia muutoksia perustellaan esityksessä sillä, että erilliset säännökset ovat olleet osin päällekkäisiä ja ovat johtaneet palvelujen toteuttamiseen erilaisin menetelmin ja työmuodoin ja järjestämistapojen vaihteluun hyvinvointialueittain. Samalla kuitenkin uuden lapsiperhepalvelun tarkoituksena esitysluonnoksen mukaan olisi mahdollistaa palvelun järjestäminen nykyistä joustavammin ja erilaisin toimintamuodoin eri hyvinvointialueilla.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Esityksessä väljennettäväksi ja heikennettäväksi ehdotettu sosiaalihuollon sääntely ei vastaa esityksen tavoitteisiin, vaan niihin vastaaminen jäisi sen varaan, miten hyvinvointialueet kukin tahollaan väljennettyä sääntelyä tulkitisivat ja toimeenpanisivat.

Sääntelyn väljentäminen ja erityisesti ehdotus sosiaalihuollon asiakkaiden ja läheisten oman vastuun lisäämisestä lisääisivät hyvinvointialueilla nyt jo tapahtuvaa tuen ja palvelujen tarpeiden ohittamista ja asiakkaiden poisohjausta sen sijaan, että sääntely esityksen tavoitteen mukaisesti nykyistä vahvemmin ohjaisi oikea-aikaiseen tuen tarpeiden tunnistamiseen ja niihin vastaamiseen. Myös tavoitteena olevat joustavuus, kustannustehokkuus ja alueellisten olosuhteiden ja tarpeiden parempi huomioiminen kääntyisivät todennäköisesti palveluihin pääsyn vaikeutumiseen ja palveluiden eriytymiseen eri hyvinvointialueilla, vaikka jo sote-järjestämislain ja hyvinvointialuelain mukaan hyvinvointialueiden tulee varmistaa yhdenvertaiset palvelut ja niiden yhdenvertainen saatavuus koko maassa.

Esityksessä tavoitteeksi kirjattu sosiaalihuollon asiakasprosessin selkeyttäminen ja joustavoittaminen ehdotetaan toteutettavaksi asiakkaan oikeusturvan vaarantavasti menettelyllistä ja erityisesti asiakasasiakirjojen sisältöä ja jopa niiden laatimisvelvollisuutta koskevaa sääntelyä heikentäen. Tästä esimerkkinä esityksen perustelujen ehdotus siitä, että tuen tarpeen arvio (nykyinen erillisenä asiakirjana tehtävä, asiakkaan oikeusturvan kannalta merkityksellinen palvelutarpeenarvio) voidaan kirjata ”esimerkiksi asiakaskertomusmerkintänä tai tilanearviona taikka osaksi vireilletulon asiakirjoja tai asiakassuunnitelmaa”. Ehdotus on riittämätön ja epätasällinen ja vaarantaa sekä asiakkaan että sosiaalihuollon ammattihenkilön oikeusturvan. Lisäksi erityisesti palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevat heikennykset toimisivat vastoin esityksen tavoitetta sosiaalihuollon vaikuttavuuden ja asiakkaan tarpeisiin vastaavuuden arvioinnin lisäämiseltä.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Näkövammaisten liitto kannattaa ehdotusta erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskevan sääntelyn kokoamisesta yhteen pykälään. Kannatettavaa sen sijaan ei ole se, että vaikka esitysluonnoksen mukaan erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan määritelmää vain täsmennettäisiin nykyisestä, niin määritelmä on kuitenkin kaventunut usealta osin, tätä koskeva palaute seuraavassa momenteittain:

Ehdotettu 5 a § 1 momentti:

Nykyisessä SHL 3.1 § 3 kohdassa oleva edellytys ”erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja” ehdotetaan uudessa 5 a § 1 momentissa muutettavaksi muotoon ”sosiaalihuollon saaminen ja käyttäminen voi ilman erityistä tukea vaarantua”.

Vaikka on hyvä, että säännökseen nostetaan vaikeus käyttää palveluja, tulee myös vaikeus hakea palveluita säilyttää säännöksessä. Kyse on asiakasprosessin eri vaiheista, ja etenkin, koska menettelyllisiä säännöksiä ehdotetaan monilta osin heikennettäväksi, on säännöksessä huomioitava vaikeus hakea palveluita.

Lisäksi säännöksen rajausta vain sosiaalihuoltoon ei ole kannatettava. Sosiaalihuollon tehtävänä on erityisesti erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden kohdalla tukea myös terveystalvelujen hakemisessa, saamisessa ja käyttämisessä, sillä näillä asiakkailla on usein moniammatillisen yhteistyön korostunut tarve. Maininnan terveystalveluista säilyttämistä säännöksessä puoltaa myös se, että lakiin nimenomaan ehdotetaan uutta säännöstä 40 a § velvollisuudesta ilmoittaa terveydenhuoltoon asiakkaan tuen tarpeesta. Erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan kohdalla pelkkä ilmoitusvelvollisuus ei ole riittävä.

Nykyisessä SHL 3.1 § 3 kohdassa erityisen tuen tarpeen syinä luetellaan ”kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön tai muun riippuvuusikäyttäytymisen, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn...”, mutta nyt tilalle ehdotetaan 5 a § 1 momenttiin paljon rajatummin vain ”psyykkisen, kognitiivisen tai sosiaalisen toimintakyvyn rajoitteen taikka suojelutarpeen vuoksi”.

Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että säännöksessä säilytetään erityisen tuen tarpeen syynä myös ”usean yhtäaikaisen tuen tarve”, sen mainitseminen säännöksen perusteluissa ei ole riittävä. Lisäksi säännöksen luettelo tulee säilyttää avoimena eli nykyisessä säännöksessä oleva luettelon viimeinen kohta ”muu vastaava syy” tulee säilyttää. Ja toisin kuin esitysluonnoksessa, tulisi

vähintään säännöksen perusteluissa mainita nykyisin säännösten olleet syyt päihteiden ongelmakäyttö ja riippuvuuskäyttäytyminen.

Ehdotettu 5 a § 2 momentti:

5 a § 2 momenttiin ehdotetaan rajausta siitä, että asiakkaan ei katsota olevan erityisen tuen tarpeessa, jos tuen tarve liittyy vanhuspalvelulain 3 § 2 kohdassa tarkoitettulla tavalla korkeaan ikään. Vaikka säännös vastaa nykyistä SHL 3.1 § 3 kohtaa, esitysluonnoksen perusteluissa katsotaan kuitenkin perusteettomasti, että vanhuspalvelulain sääntely riittäisi turvaamaan haavoittuvassa asemassa olevien iäkkäiden henkilöiden asemaa asiakasprosessissa. Tämä ei tällä hetkellä toteudu etenkin ikääntyvien vammaisten henkilöiden kohdalla, vaan heidän vammasta johtuvan avuntarpeensa katsotaan jollakin erikoisella tavalla katoavan heidän ikääntyessään.

Lisäksi 5 a § 2 momentin säännöskohtaisia perusteluja iäkkäiden asiakkaiden kohdalla tehtävistä poikkeuksista, joiden perusteella heidät voidaan katsoa erityisen tuen tarpeessa oleviksi asiakkaiksi, on muutettu merkittävästi ilman, että muutosta on perusteltu. Nykyisen SHL 3.1 §:n säännöskohtaisten perustelujen (HE 164/2014 vp. s. 99) mukaan ”Jos (ikäntyneen henkilön) tuen tarve liittyy esimerkiksi kehitysvammaan tai päihteiden ongelmakäyttöön, olisi henkilö säännöksessä tarkoitettu erityisen tuen tarpeessa oleva henkilö. Ehdotetun uuden perustelutekstin mukaan ikääntynekin voitaisiin katsoa erityistä tukea tarvitseväksi asiakkaaksi, jos hänellä on ”esimerkiksi nuoremmalla iällä saatu aivovamma tai mielenterveyden häiriö, läheisen suojelun tarvetta aiheuttava henkilön väkivaltaisuus tai hyväksikäyttötilanne”. Näkövammaisten liitto vaatii, että poikkeusperusteiden luetteloon on lisättävä myös muilla tavoin vammaiset henkilöt.

Ehdotettu 5 a § 4 momentti:

Ehdotetun 5 a § 4 momentin kohdan 4) hyvinvoinnin seurantaan ja edistämiseen sekä epäkohtien poistamiseen” perusteluissa olisi tarpeen täsmentää minkä tai mihin liittyvien epäkohtien poistamista tarkoitetaan.

Lisäksi Näkövammaisten liitto viittaa erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan huomioimista asiakasprosessissa koskevista säännöksistä antamaansa palautteeseen lausuntopyynnön kohdissa 9, 10 ja 11.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Näkövammaisten liitto kannattaa sitä, että aiemmin osana eri säännöksiä ollut hyvinvoinnin edistämistä koskeva sääntely on pyritty kokoamaan yhteen säännökseen. Samoin kannatettavaa on, että ehdotetaan säädettäväksi erikseen hyvinvoinnin edistämistä väestötasolla ja yksilötasolla.

Nykyinen SHL 8 § erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvoinnin seuraamisesta ja edistämisestä esitetään kumottavaksi, koska sen sisältö esityksen mukaan siirtyisi osin 10 a §:ään ja osin uuden 5 a §:n 4 momentin 4 kohtaan. Kuitenkin 8 § 2 momentin ensimmäisen virkkeen säännös ”Erytisestä tuesta vastaavien viranomaisten on välitettävä tietoa asiakkaiden kohtaamista sosiaalisista ongelmista sekä annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille samoin kuin hyvinvointialueen asukkaille ja hyvinvointialueella toimiville yhteisöille.” on jätetty kokonaan pois nyt ehdotettavasta uudesta sääntelystä. Näkövammaisten liitto pitää tarpeellisena, että myös tämä säännös sisällytetään joko ehdotettuun uuteen 10 a §:ään taikka vaihtoehtoisesti ehdotettuun uuteen 5 a §:ään.

Lisäksi Näkövammaisten liitto on huolissaan siitä, että muokattaessa sääntelyä yleistasoisena kaikkia hyvinvointialueen asukkaita koskevaksi samalla heikennetään hyvinvoinnin edistämistä erityisesti tarvitsevien ryhmien huomioimista, esimerkiksi kumottavaksi ehdotetut nykyinen 7 b § mielenterveyden edistämistä ja ehkäisevästä päihdetyöstä ja 9 § lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraamisesta ja edistämisestä.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Esityksessä sosiaalityöstä ja sosiaaliohjauksesta ehdotetaan säädettäväksi sosiaalihuollon ammatillisena asiantuntijatyönä ja ensisijaisena tapana vastata asiakkaan tuen tarpeisiin, elleivät ne yksinään olisi asiakkaan tuen tarpeisiin nähden riittämättömiä tai epäsopivia. Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus eivät edotetun uuden sääntelyn mukaan enää olisi sosiaalipalveluita, eikä niiden myöntämisestä tehtäisi hallintopäätöstä.

Ehdotettuja muutoksia perustellaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen nostamisella keskiöön sosiaalihuollon toiminnassa ja sosiaalihuollon toiminnan ohjaamisella tarvelähtöiseen suuntaan palvelukeskeisyyttä ja palveluohjauksen roolia vähentäen.

Näkövammaisten liitto ei kannata ehdotuksia, vaan katsoo etteivät ne huomioi vammaisten henkilöiden pitkäaikaista ja pysyvää avun- ja palveluntarvetta ja heikentävät asiakkaan sekä ennakkollista että jälkikäteistä oikeusturvaa.

Näkövammaisten liiton säännöskohtainen palaute:

Ehdotettu 15 § Sosiaalihuollon ammatillinen asiantuntijatyö

Ehdotetun 15 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 221) ammatillisen asiantuntijatyön määritellään olevan suunnitelmallista ja muutokseen tähtäävää asiakas- ja asiantuntijatyötä, psykososiaalista tukemista ja motivointia sekä asiakasprosessiin kuuluvia viranomaistehtäviä. Näkövammaisten liitto muistuttaa, että vammaisuus on pysyvä elämäntilanne, jossa elävä vammaisen ihminen ei hyödy eikä hänen tuekseen sovellu muutokseen tähtäävä ja psykososiaaliseen tukemiseen ja motivointiin keskittyvä työ. Konkreettiset sosiaalipalvelut ja palveluohjaus ovat välttämättömiä vammaisille ihmisille ja tämän tulee tulla selkeästi esille sosiaalihuoltolaissa ja sen perusteluissa.

Ehdotetun 15 § 1 momentin 5 kohdan mukaista asiakkaan ohjausta ja neuvontaa kuvataan säännöksen perusteluissa toiminnaksi, jossa ”asiakkaalle pyritään löytämään oikeat vaihtoehdot tuen tarpeisiin vastaamiseksi, oli kyse sitten asiakkaan tukemisesta tapoihin ratkaista tilanteensa omalla toiminnallaan tai tarvittaessa muiden viranomaisten tai kolmannen sektorin palvelujen piiriin ohjautumisesta.” Näkövammaisten liitto vaatii kyseisen kohdan poistamista säännöksen perusteluista, sillä se tulee entisestään lisäämään hyvinvointialueilla nyt jo yleistä palveluja tarvitsevien ihmisten poisohjausta sosiaalihuollosta. Säännöksen perusteluissa on sen sijaan kuvattava asiakkaan ohjausta ja neuvontaa sosiaalipalvelujen hakemisessa ja käyttämisessä.

Näkövammaisten liitto ei kannata ehdotusta luopua sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta koskevan valituskelpoisen hallintopäätöksen tekemisestä ja pitää erikoisena sitä, että lainvalmistelija perustelee päätöksentekovelvollisuudesta luopumista sillä, ettei hallintopäätöksiä niiden tekemisen lakisääteisestä veloitteesta huolimatta ole juuri hyvinvointialueilla tehty. Sosiaalihuollossa on kysymys asiakkaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamisesta, joten sitä koskevassa lainvalmistelussa tulisi päinvastoin pyrkiä varmistamaan hallintomenettelyn lainmukaisuuden ja hyvän hallinnon periaatteiden noudattaminen. Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että asiakkaalla on oikeus saada valituskelpoinen hallintopäätös myös sosiaalityöstä ja sosiaaliohjauksesta vähintäänkin silloin, kun ne ovat henkilön ainoa sosiaalihuollosta saama tuki.

Näkövammaisten liitto on myös huolissaan siitä, että esityksen mukaan ammatillisen asiantuntijatyön ”riittävästä saatavuudesta huolehdittaisiin lainsäädännössä muulla tavoin, esimerkiksi turvaamalla ehdotetun 35 c §:n mukainen mahdollisuus keskustella tarkoituksenmukaisen sosiaalihuollon ammattihenkilön kanssa”. Ehdotetussa 35 c §:ssä tarkoitettu mahdollisuus keskusteluun on kuitenkin kertaluontoinen, joten se ei mitenkään riitä riittävästä saatavuudesta huolehtimiseen. Ammatillisen asiantuntijatyön riittävästä saatavuudesta on sen sijaan huolehdittava säätämällä henkilöstö- ja asiakasmitoituksesta.

Ehdotettu 14 a § Tuen tarpeisiin vastaaminen – ammatillisen asiantuntijatyön ensisijaisuuden osalta:

Uudessa 14 a § 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että asiakkaalle järjestettäisiin sosiaalipalveluja vain, jos sosiaalihuollon ammatillisena asiantuntijatyönä annettava tuki ei yksinään ole asiakkaan tuen tarpeisiin vastaamiseksi sopivaa tai riittävää. Säännöksen perustelujen (s. 218) mukaan sosiaaliohjaus ja sosiaalityö ovat keskeisiä työmuotoja asiakkaan voimavarojen vahvistamisessa, eikä asiakas siten läheskään aina tarvitsisi niiden lisäksi sosiaalipalveluja.

Näkövammaisten liitto katsoo, että perusteluissa esitetty väite on aivan liian yleistävä, eikä pidä paikkaansa etenkin konkreettisia sosiaalipalveluja tarvitsevien vammaisten ihmisten kohdalla. Sen sijaa esitysluonnoksen sosiaalihuollon prosesseja koskevassa vaikutustenarvioinnissa (s. 149) oleva maininta, jonka mukaan on "...tärkeää varmistaa, ettei asiakkaan oikeus tarvitsemiinsa sosiaalipalveluihin heikkene niissä tilanteissa, joissa sosiaalityö ja sosiaaliohjaus eivät ole asiakkaan tuen tarpeisiin vastaamiseksi sopivia tai riittäviä." tulee ehdottomasti siirtää ehdotetun 14 a § 2 momentin säännöskohtaisiin perusteluihin. Samoin esitysluonnoksen yleisissä perusteluissa oleva teksti, jonka mukaan "Asiakkaan oikeusturvan kannalta on merkittävää, että edelleen asiakkaan olisi mahdollista hakea suoraan tiettyä sosiaalipalvelua, josta asiakas saisi valituskelpoisen hallintopäätöksen." tulee siirtää 14 a § 2 momentin säännöskohtaisiin perusteluihin. Lisäksi Näkövammaisten liitto katsoo, että asiakkaan oikeudesta hakea palveluita tulee säätää sosiaalihuoltolaissa säännösten tasolla.

Näkövammaisten liitto pitää vammaisten ihmisten oikeuden palveluihin toteutumisen kannalta tärkeänä, että 14 a § 2 momentin säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 218) säilyy teksti "Osana sosiaaliohjausta tai sosiaalityötä voitaisiin kuitenkin todeta sosiaalipalveluiden tarve ja tehdä tarvittaessa päätös palvelusta, jos arvioitaisiin, että pelkkä ammatillinen asiantuntijatyö ei yksin riittäisi tai olisi sopivaa asiakkaan tarpeisiin vastaamiseksi. Jossakin tilanteissa tarve asiakkaan tukemiselle sosiaaliohjauksella ja sosiaalityöllä voisikin olla vähäinen ja selkeärajainen tarve sosiaalipalvelulle tulisi todetuksi jo heti asiakkuuden alkuvaiheessa. Säännös ei tarkoittaisi, että sosiaalipalvelujen myöntämisen edellytyksenä olisi, että asiakasta olisi ensin yritetty tukea pelkällä sosiaalihuollon ammatillisella asiantuntijatyöllä." Tähän perustelukohtaan liittyvissä esimerkeissä ei kuitenkaan mainita vammasta johtuvia palvelutarpeita, vaan vain ikääntyminen, toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelun tarve ja lapsiperheen konkreettinen ja lyhytaikainen arjen tai hoidon ja kasvatuksen tuki. Näkövammaisten liitto vaatii, että kyseiseen esimerkkiluetteloon lisätään myös vammaisuudesta johtuva palvelutarve.

Lisäksi Näkövammaisten liitto huomauttaa siitä, että vammaisuuden erityiseen huomioimiseen tuen tarpeen arvioinnissa ja esimerkiksi päätösten valmistelussa löytyy perusteita vasta ehdotettavan uuden 49 c §:n, Sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät, säännöskohtaisista perusteluista (ks. lausuntopalautteen kohta 13). Jatkovalmistelussa olisi tarpeen huolehtia siitä, että säännökset yhdistyvät toisiinsa kokonaisuutta ohjaavalla tavalla.

Ehdotettu 14 a § Tuen tarpeisiin vastaaminen – tuen tarpeeseen vastaamisen muulla tavoin osalta:

Ehdotetussa 14 a § 2 momentissa säädettäisiin myös lisäedellytyksenä sosiaalipalvelujen järjestämiselle siitä, että tuen tarpeeseen ei henkilön yksilöllinen tilanne ja olosuhteet kokonaisuutena huomioiden ole mahdollista kohtuudella vastata muulla tavoin.

Näkövammaisten liitto vaatii tämän ehdotetun säännöksen jättämistä kokonaan pois sosiaalihuoltolaista. Säännöksen tarkoitus on epäselvä ja eikä säännös ole riittävän täsmällinen tavalla, jota edellytetään perusoikeuksien turvaamista toteuttavalta lainsäädännöltä.

Säännöksen soveltamista ohjaamaan tarkoitettut säännöskohtaiset perustelut lähinnä lisääisivät palveluja tarvitsevan henkilön poisohjaamista sosiaalihuollon palveluista ja pallottelua ja väliinpuotoamista sosiaalihuollon ja muiden palveluiden väliin. Ehdotettu säännös ja sen perustelut johtaisivat siihen, että hyvinvointialueet voisivat varsin mielivaltaisesti jättää ihmisiä vaille tarvitsemiaan sosiaalipalveluja ja hyvinvointialueen lakisääteinen järjestämistä vastuu sosiaalipalveluista siirrettäisiin henkilölle itselleen tai hänen mahdollisille omaisilleen ja läheisilleen.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Ehdotettuun uuteen lapsiperhepalvelua koskevaan säännökseen (18 §) on koottu nykyinen SHL 18 §:n mukainen perhetyö ja 29 §:n mukainen kasvatus- ja perheneuvonta sekä LSL 6 §:n mukainen tehostettu perhetyö ja kotiin vietävän tai ryhmämuotoisen perhekuntoutuksen työ yhdeksi uudeksi lapsiperhepalveluksi.

Näkövammaisten liitto katsoo, että säännösten yhdistämiselle esitetyt perustelut ovat hämmentävän ristiriitaisia. Muutosta perustellaan sillä, että erilliset säännökset ovat olleet osin päällekkäisiä ja ovat johtaneet palvelujen toteuttamiseen erilaisin menetelmin ja työmuodoin ja järjestämistapojen vaihteluun hyvinvointialueittain. Ja nyt kuitenkin uuden yhdistetyn palvelun tarkoituksena olisi esityksen mukaan mahdollistaa lapsiperheille kohdennettu palvelu, jota voitaisiin järjestää nykyistä joustavammin ja erilaisin toimintamuodoin eri hyvinvointialueilla.

Näkövammaisten liitto huomauttaa myös siitä, että ehdotettu säännös on varsin tavoite- ja tarkoitustasoinen eikä palvelun sisällöstä täsmällisesti säädetä. Näin siitä huolimatta, että esityksenkin mukaan ”asiakkaiden tulisi kyetä ilman vaikeuksia soveltamaan säännöksiä ja

ymmärtämään lain perusteella heidän sosiaalihuoltoansa koskevat oikeutensa” ja että ”lapsiperhepalvelua koskevassa sääntelyssä määritellään palvelun sisältö, tavoitteet ja palvelun saamisen edellytykset.”

Näkövammaisten liitto katsoo, että vammaisille lapsille ja vammaisille vanhemmille perheineen merkittäviä palveluita, kuten moniammatillista varhaista tukea tarjoavaa kasvatus- ja perheneuvolatyötä ei tule yhdistää osaksi uutta lapsiperhepalvelua. Kasvatus- ja perheneuvonta ei ole korvattavissa perhetyöllä, koska niissä on kyse varsin erilaisella ammatillisella osaamisella tehtävästä työstä. Nyt ehdotetussa palveluiden yhdistämisessä on varsin todennäköistä, että menetetään kasvatus- ja perheneuvolojen moniammatillinen asiantuntemus, eli nykyisen SHL 26 § 3 momentin mukainen kasvatus- ja perheneuvonnan toteuttaminen monialaisesti sosiaalityön, psykologian ja lääketieteen sekä tarpeen mukaan muiden asiantuntijoiden kanssa.

Moniammatillisen asiantuntemuksen menettämisen riski tunnistetaan myös esityksessä (s. 152) ”Mikäli erityisasiantuntemusta ei ole saatavilla riittävästi, riski tuen laadun heikkenemisestä kasvaa erityisesti niiden lasten ja perheiden kohdalla, joiden tuen tarve on intensiivinen tai vaatii menetelmällistä erikoistumista. Mikäli hyvinvointialue ei vastaavasti kykene turvaamaan toiminnan asianmukaista resursointia, ohjausta ja koordinointia, on olemassa riski, että palvelujen saatavuus, laatu ja yhteensovittaminen heikkenevät nykytilaan verrattuna.” Riskin tunnistaminen ei kuitenkaan ole vaikuttanut esityksen ehdotukseen.

Lapsiperhepalvelua koskevan säännöksen perusteluissa ei tule esille lapsen ja/tai vanhemman vammaisuus ja siitä aiheutuva konkreettinen palvelutarve vaan perusteluissa (s. 231) esitellään vuorovaikutusohjausta yms. työmuotoja. Perusteluissa pitkäaikaisen lapsiperhepalvelun tuen perusteena mainitaan vain tuki lapsen suojelemiseksi, eikä esimerkiksi tukea lapsen tai vanhemman vammaan vuoksi. Näkövammaisten liitto muistuttaa, että vammaisuus on määritelmänsä mukaisesti pitkäaikaista tai pysyvää, joten säännöksen perusteluihin tulee lisätä esimerkki lapsen ja/tai vanhemman vammaisuudesta pitkäkestoisen palvelun perusteena.

Lisäksi Näkövammaisten liitto katsoo, että sosiaalihuoltolain nykyisessä perhetyötä koskevassa 18 §:ssä oleva säännös perhetyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi tulee sisällyttää myös ehdotettuun uuteen lapsiperhepalvelua koskevaan säännökseen.

Kannatettavana Näkövammaisten liitto pitää sitä, että SHL 18 a § Lapsiperheen oikeudesta kotipalveluun jää edelleen omaksi säännökseksi.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden palvelu kuntouttavan työtoiminnan, sosiaalisen kuntoutuksen ja vammaisten henkilöiden työtoiminnan ja työllistymistä tukevan toiminnan tilalle. Esityksen mukaan vammaisen henkilön kohdalla toimintakyvyn rajoitteet huomioitaisiin kokonaisvaltaisesti ja tuki ei rajoittuisi vain työllistymiseen, vaan myös osallisuuteen ja itsenäiseen arkeen. Palvelu tarjoaisi vaihtoehdon myös silloin, kun työllistyminen ei ole ajankohtaista tai mahdollista.

Näkövammaisten liitto kannattaa tuen yksilöllisyyttä ja perustumista asiakkaan tarpeisiin sekä sitä, ettei palvelu olisi sidottu etuuksiin, työttömyyteen tai työttömyyden keston. Kannatettavaa on myös se, että palveluun voisivat osallistua myös sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella etuuksia saavat sekä se, että palvelu voitaisiin yksilöllisen tilanteen mukaan sovittaa yhteen työvoimapalvelujen sekä terveydenhuollon ja kuntoutuspalvelujen kanssa.

Näkövammaisten liitto kuitenkin haluaa nostaa esille esitykseen sisältyviä sääntelyn selkeyteen ja toteutettavuuteen sekä palvelun toimivuuteen liittyviä riskejä, joita esityksen jatkovalmistelussa olisi tarpeellista ratkaista.

1. Määrärahasidonnaisuus

Siirryttäessä subjektiivisesta oikeudesta määrärahasidonnaiseen palveluun palvelua käytännössä ei enää tarvitse järjestää kaikille sitä tarvitseville ja hyvinvointialueet voivat rajoittaa palvelua taloustilanteen mukaan. Palvelu voi myös jäädä käytännössä toteutumatta tai supistua minimitasolle, jolloin asetetut tavoitteet eivät toteudu ja alueellinen eriarvoisuus voi kasvaa. Palveluun pääsy voi riippua hyvinvointialueiden erilaisista tulkinnoista ja resursseista, jolloin asiakkaan kannalta ennakoitavuus ja oikeusturva voivat vaarantua.

2. Vapaaehtoisuus

Esityksessäkin on todettu riski, että osa asiakkaista ei hakeudu palveluun ja tämä voi lisätä palveluiden ulkopuolelle jäävien määrää, ns. väliinpuotoamista ja ongelmien kasautumista. Tämä puolestaan johtaisi muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kasvavaan tarpeeseen.

3. Kohderyhmän laajuus

Esityksessä työikäisten ryhmäksi on määritetty 15–74-vuotiaat, joka on suhteellisen laaja ja hyvin heterogeeninen joukko. Tämä asettaa suuret vaatimukset palvelun oikealle kohdentumiselle ja

riskinä on, että vaikeimmassa työmarkkina-asemassa olevat asiakkaat jäävät ilman tarvitsemaansa tukea.

4. Ohjautuminen palveluun heikkenee (erityisesti TYM-yhteistyössä)

Esityksessä velvoittavuus on sidottu monialaiseen suunnitelmaan, mutta on huomioitava, että kaikki eivät ole TYM-asiakkaita eikä kaikille tehdä suunnitelmaa. Tämä on tullut esille erityisesti vammaisten henkilöiden kohdalla, he eivät ohjaudu monialaisten palvelujen asiakkuuteen. Näin on syntymässä riski, että juuri ne henkilöt, joille palvelu on tarkoitettu, esimerkiksi työkyvyttömyysetuutta saavat ja työnhaun ulkopuolella olevat vammaiset henkilöt, jäisivät palvelun ulkopuolelle

5. Työkyvyttömyysetuutta saavien asema on epäselvä

Esitys jättää epäselväksi työkyvyttömyysetuutta saavien aseman ja palveluun ohjautumisen periaatteet. Riskinä on, että työkyvyttömyysetuutta saavia vammaisia henkilöitä ohjataan palveluun lähes automaattisesti tai että palvelua tarvitsevat jäävät kokonaan sen ulkopuolelle.

6. Palvelun viimesijaisuus ja vastuun hajautuminen

Esityksen sisältämä palvelun viimesijaisuus sisältää sen riskin, että asiakkaat käyvät läpi koko palvelupolun ja monet muut heille soveltumattomat palvelut ja toimintakyvyn ja osallisuuden palvelun tuki tulee liian myöhään. Esityksessäkin on tunnistettu, että useat toimijat (sosiaalihuolto, työllisyyspalvelut, terveydenhuolto, kuntoutus) voi johtaa epäselvään työnjakoon ja asiakkaan ”pallotteluun” sekä palveluissa väliinputoamiseen.

7. Palvelun sisältöjen epäselvyys

Esityksen mukaan ei säädettäisi palvelun toteutusmuodoista, mikä voi johtaa siihen, että palvelut voivat olla sisällöltään kirjavia ja laadultaan vaihtelevia ja erot palveluiden sisällöissä suuria eri hyvinvointialueilla. Erityisesti vammaisten henkilöiden kohdalla on olennaista yksilöllinen palvelutarpeen arviointi, asiakkaan tarpeisiin vastaava palvelun sisältö ja painopisteenä työllistymistavoite.

8. Henkilöstöressurssien riittämättömyys

Kun samaan aikaan palvelu laajenee ja monimutkaistuu sekä tavoitellaan säästöjä, on olemassa riski, että riittämättömät resurssit vaarantavat palvelun laadun ja vaikuttavuuden. Myös henkilöstön osaamisvaje voi johtaa siihen, että vammaisten henkilöiden tuen tarpeet, esimerkiksi työkyvyn tuen tarpeet, jäävät tunnistamatta.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Ehdotettu 12 § Sosiaalihuollon järjestämisen henkilöllinen soveltamisala

Nykyinen SHL 12 §, Välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon turvaaminen ehdotetaan nimettäväksi uudelleen nimellä Sosiaalihuollon järjestämisen henkilöllinen soveltamisala, ja samalla ehdotetaan kumottavaksi voimassa oleva samanniminen SHL 57 §. Uudelleen nimetyn 12 §:n 2 momentissa ehdotetaan voimassa olevan 57 §:n mukaisesti säädettäväksi, että henkilön kotikunnan mukaisella hyvinvointialueella ei ole velvollisuutta järjestää sosiaalihuoltoa ulkomailla oleskelevalle henkilölle, ellei laissa toisin säädetä.

Koska vammaispalvelulaissa ei nimenomaisesti säädetä velvollisuudesta järjestää vammaispalveluita (henkilökohtaista apua) ulkomailla oleskelevalle henkilölle, Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että uudelleen nimetyn SHL 12 §:n 2 momentin säännöskohtaisissa perusteluissa tuodaan vammaispalvelulain perusteluita vastaavasti (HE 191/2022 vp, s. 182-183) esille se, että KHO:n vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ja myös EU-oikeuden perusteella vammaispalvelulain henkilökohtaista apua koskeva sääntely muodostaa sellaisen erityislainsäädäntöön perustuvan poikkeuksen pääsäännöstä, jota 12 § 2 momentissa tarkoitetaan.

Ehdotettu 14 § Sosiaalihuollon ammatillinen asiantuntija työ ja sosiaalipalvelut

Nykyinen SHL 14 §, Tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut, ehdotetaan nimettäväksi uudelleen nimellä Sosiaalihuollon ammatillinen asiantuntija työ ja sosiaalipalvelut, ja lisäksi säännöstä ehdotetaan muutettavaksi useilta osin.

Näkövammaisten liitto vastustaa nykyisen SHL14 § 1 momentin 19 kohdan kasvatus- ja perheneuvonnan palvelun kumoamista, koska sen myötä sosiaalihuollosta katoaa vammaisten lasten perheille oleellista erityisasiantuntemusta (ks. tarkemmat perustelut lausuntokohdassa 3).

Ehdotettu 14 a § Tuen tarpeisiin vastaaminen

Näkövammaisten liitto pitää moitittavana, että lausuntopyynnössä ei ole erikseen pyydetty palautetta ehdotettavasta uudesta 14 a §:stä, Tuen tarpeisiin vastaaminen, vaikka ehdotetulla säännöksellä ollaan sosiaalihuoltolakiin tuomassa koko esityksen suurimmat muutokset, jotka merkittävästi muuttaisivat sosiaalihuollon toimintaperiaatteita ja merkittävästi heikentäisivät sekä sosiaalihuollon asiakkaan oikeusturvaa ja mahdollisuutta edes saada tietoa oikeuksistaan. Näkövammaisten liitto katsoo, että erityisesti 14 a §:n säännös siitä, että edellytyksenä sosiaalipalvelujen järjestämiselle on, että tuen tarpeeseen ei henkilön yksilöllinen tilanne ja olosuhteet kokonaisuutena huomioiden ole mahdollista kohtuudella vastata muulla tavoin, on liian

epätäsmällinen ja tulkinnanvarainen, eivätkä säännöskohtaiset perustelut sitä selvennä (ks. tarkemmat perustelut lausuntopyynnön kohdassa 5).

Näkövammaisten liitto muistuttaa, että perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan sääntelyn tarkkarajaisuuden vaatimus korostuu silloin, kun on kyse perustuslaissa turvattuja oikeuksia koskevasta sääntelystä ja samoin perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan sääntelyn kohteena olevien, eli tässä sosiaalihuollon asiakkaiden tulee kyetä ilman vaikeuksia ymmärtämään lakiin perustuvat oikeutensa.

Ehdotettu 15 §:stä, Sosiaalihuollon ammatillinen asiantuntijatyö

HE-luonnoksessa ei ole erikseen pyydetty palautetta myöskään ehdotettavasta uudelleenmuokatusta 15 §:stä, Sosiaalihuollon ammatillinen asiantuntijatyö.

Näkövammaisten liitto pitää huolestuttavana sitä, että 15 §:n säännösehdotuksella vaikutetaan pyrittävän hämärtämään sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan ammatillisen koulutuksen ja osaamisen eroja ja ns. joustavoittamaan ko. ammattiryhmien käyttöä hyvinvointialueen omien päätösten mukaisesti, mikä heikentäisi sosiaalihuollon asiakkaiden oikeusturvaa ja käytettävissä olevaa ammatillista osaamista.

**9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4)
Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?**

Ei

Perustelut tiiviisti?

Ehdotettu 6 § Neuvonta ja ohjaus

Näkövammaisten liitto kannattaa 6 § 1 momentissa säädettäväksi ehdotettua hyvinvointialueen velvollisuutta järjestää alueen asukkaille sosiaalihuollon neuvontaa ja ohjausta ja velvollisuus varmistaa, että ohjaus- ja neuvontatehtävän toteuttamisessa on käytettävissä riittävä ammattihenkilölain 3 §:ssä tarkoitettujen ammattihenkilöiden osaaminen.

Kannatettavaa ei sen sijaan ole se, että 6 § 1 momentin perusteiden mukaan säännöksen tarkoittamassa neuvonnassa ja ohjauksessa ei enää olisi kyse pelkästään yleisluontoisesta neuvonnasta ja ohjauksesta, vaan mahdollisesti jo myös tuen tarpeen eli nykyisen palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä ja jopa päätöksenteosta. Säännöksen perusteiden (s. 212) mukaan ”Raja

yleisen neuvonnan ja ohjauksen, asiakkaan yksilöllisiin oikeuksiin liittyvän neuvonnan ja ohjauksen sekä viranomaistyönä tehtävän tuen tarpeen arvioinnin välillä voi käytännössä olla liukuva.” ja edelleen ” Mikäli työntekijä tarjoaa ratkaisuja ja ehdottaa soveltuvaa tukea tai palveluja, alkaa neuvonnan ja ohjauksen painopiste siirtyä tuen tarpeen arviointiin. ja vielä ” Sama työntekijä voi antaa sosiaalihuollon yleistä neuvontaa ja ohjausta, mutta lisäksi tarvittaessa kartoittaa henkilön tilannetta tai arvioida tuen tarvetta sekä tehdä välttämättömiä päätöksiä sosiaalipalveluista.”

Näkövammaisten liitto muistuttaa, että tuen tarpeen ja palvelutarpeen arviointi sekä palveluita koskeva päätöksenteko ovat julkisen vallan käyttöä, eikä ole mitenkään hyväksyttävissä se, että ohjaus ja neuvonta jollain tavalla epämääräisesti liukuvat julkisen vallan käytöksi. Sääntelyllä on varmistettava se, että sekä asiakas että ammattihenkilö ovat tietoisia siitä, milloin kyse ei ole enää yleisestä ohjauksesta ja neuvonnasta vaan tuen tai palvelujen tarpeen arvioinnista ja milloin on kyse tukea ja palveluita koskevasta päätöksenteosta. Samoin on sääntelyllä varmistettava se, että asiakas on tietoinen siitä, onko hänen tuen ja palvelujen tarvettaan arvioimassa ja palveluista päätöstä tekemässä ehdotetun 36 § 2 momentin mukainen ammattihenkilölaissa tarkoitettu sosiaalihuollon laillistettu ammattihenkilö. Ja lisäksi sääntelyllä on varmistettava se, että asiakas saa dokumentin tehdystä tuen ja palveluiden tarpeen arvioinnista sekä 45 §:n mukaisen kirjallisen päätöksen myönnettyistä tai evätyistä palveluista.

Vammaisjärjestöjen asiakasneuvonnan kokemusten mukaan jo tällä hetkellä hyvinvointialueiden asiakasohjauksessa neuvonnan ja ohjauksen nimissä tehdään tosiasiallista, mutta dokumentoimatta jäävää palveluja koskevien kielteisten päätösten tekoa pois ohjaamalla palveluja hakevia asiakkaita. Näkövammaisten liitto pitää hyvin huolestuttavana sitä, että useat esityksessä ehdotetuista säännösmuutoksista vaikuttavat vahvistavan tätä hyvinvointialueiden kyseenalaista ja ei-lainmukaista toimintakäytäntöä.

Lisäksi Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että 6 § 1 momenttiin lisätään hyvinvointialuelain 34 §:ssä säädettyä vastaava velvollisuus siitä, että neuvonnan ja ohjauksen on oltava monikanavaista, saavutettavaa ja ymmärrettävää ja että siinä on otettava huomioon hyvinvointialueen eri asukasryhmien tarpeet.

Tämän lisäksi 6 § 1 momentin viimeiseen virkkeeseen on lisättävä, että erityistä huomiota on lasten ja nuorten neuvonnan ja ohjauksen lisäksi kiinnitettävä vammaisten henkilöiden neuvontaan ja ohjaukseen. Vammaisten henkilöiden neuvonta ja ohjaus ei tällä hetkellä toteudu riittävänä eikä saavutettavana ja asian merkitys on korostunut sen jälkeen, kun vammaispalvelulain (675/2023) toistuvissa säännösmuutoksissa on korostettu yleislainsäädännön ensisijaisuutta, jota hyvinvointialueet ylikorostavat tavalla, jota lainsäätäjä ei ole tarkoittanut.

Ehdotettu 34 §, Vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus

Nykyinen SHL 34 §, Sosiaalihuollon asiakkuuden alkaminen ja päättyminen, ehdotetaan nimettäväksi uudelleen nimellä Vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus.

Näkövammaisten liitto kannattaa 34 §:ään ehdotettavaa säännöstä sosiaalihuoltoasian vireilletulosta myös yhteydenotolla, ei (pelkästään) hakemuksella.

Ehdotetuissa 34 § 1 momentin säännöksessä sosiaalihuoltoasian vireilletulosta ja ehdotetussa 34 § 2 momentin säännöksessä asiakkuuden alkamisesta vaikuttaa olevan toisaalta päällekkäisyyttä ja toisaalta yhteensopimattomuutta: 1 momentin mukaan sosiaalihuoltoasia tulee vireille asiakkaan tai muun tahon yhteydenotosta, ilmoituksesta tai hakemuksesta taikka silloin, kun hyvin vointialueen sosiaalihuollon työntekijä on muutoin tehtävässään saanut tietää mahdollisesti sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä ja 2 momentin mukaan sosiaalihuollon asiakkuus alkaa asiakkaan tai muun tahon yhteydenotosta, ilmoituksesta tai hakemuksesta, kun sen perusteella aloitetaan tuen tarpeen arviointi.

Mikäli on tarkoitus säätää, että asiakkuus alkaa siitä, kun tavalla tai toisella vireille tulleen sosiaalihuoltoasian perusteella aloitetaan tuen tarpeen arviointi, voisi olla selkeämpää muotoilla uusi 34 § 2 momentti seuraavasti (muutos hakasuluissa):

Sosiaalihuollon asiakkuus alkaa, kun tuen tarpeen arviointi aloitetaan asiakkaan tai muun tahon yhteydenoton, ilmoituksen tai hakemuksen [taikka sosiaalihuollon työntekijän tehtävässään tietoonsa saaman mahdollisen sosiaalihuollon tarpeen] perusteella.

Ehdotettu 35 c §, Yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon

Ehdotetussa 35 c §:n 1 momentissa säädettäisiin hyvinvointialueelle velvollisuus järjestää toimintansa siten, että henkilö voi saada viipymättä yhteyden sosiaalihuoltoon 6 §:ssä tarkoitetun ohjauksen ja neuvonnan saamiseksi tai sosiaalihuoltoasian vireille saattamiseksi. Näkövammaisten liitto kannattaa sitä, että oikeudesta saada yhteys sosiaalihuoltoon säädetään, mutta pitää parempana, että säädettäisiin täsmällisestä, vuorokausissa mitattavasta määräajasta, jonka aikana yhteys on saatava.

Näkövammaisten liitto pitää ongelmallisena sitä, että ehdotetussa 35 c §:ssä säädettäisiin vain yhteyden saamisesta ja osana sitä tapahtuvan tuen ja palvelujen tarpeen arvioinnin aloittamisesta, mutta ei tässä tai muussakaan nyt ehdotetussa säännöksessä ei säädettäisi lainkaan siitä, miten ja millä aikataululla asiakkaan mahdollisesti tarvitsema pidempi tuen ja palvelujen tarpeen arviointi tulee toteuttaa.

Ehdotetussa 35 c §:n 2 momentissa säädettäisiin, että (vain) henkilöllä (itsellään) ja hänen laillisella edustajallaan olisi oikeus henkilökohtaiseen keskusteluun tarkoituksenmukaisen sosiaalihuollon ammattihenkilön kanssa viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sosiaalihuoltoasian vireilletulosta, jollei henkilöllä jo ole voimassa olevaa asiakkuutta.

Näkövammaisten liitto katsoo, että etenkin koska henkilökohtaiseen keskusteluun sisältyvässä 6 §:n mukaisessa ohjauksessa ja neuvonnassa olisi sen säännöskohtaisten perustelujen (s. 212) mukaan tosiasiallisesti kyse myös asiakkaan tuen ja palvelujen tarpeen arvioinnista ja mahdollisesti jopa tukea ja palveluita koskevasta päätöksenteosta, oikeutta osallistua keskusteluun ei tule rajata vain henkilöön itseensä ja lailliseen edustajaan, vaan oikeus tulee asiakaslain 9 § 1 momentin mukaisesti ulottaa myös henkilön omaiseen tai muuhun läheiseen. Tällöin ehdotettu 35 c § 2 momentti myös olisi yhdenmukainen ehdotetun 36 §:n, Tuen tarpeen arvioiminen, 1 momentin kanssa, jossa myös nimenomaisesti viitataan 35 c § 2 momenttiin. Lisäksi 35 c § 2 momentissa tulisi tuoda esille myös henkilön oikeus ottaa keskusteluun mukaan myös muu valitsemansa (tuki)henkilö. Säännöksen perustelujen maininta (s. 246) siitä, että ”Lisäksi keskusteluun voitaisiin tarkoituksenmukaisella tavalla ottaa mukaan esimerkiksi asiakkaan omaishoitaja, lapsen vanhempi tai muu lapsen hoidosta vastaava aikuinen taikka muu aktiivisesti asiakkaan arjessa ja elämässä mukana oleva henkilö.” ei ole riittävä.

Lisäksi 35 c §:ssä tulee säätää siitä, että henkilökohtainen keskustelu tulee toteuttaa saavutettavasti ja erilaiset kommunikointitavat sekä asiakkaan mahdollinen tuen tarve vuorovaikutuksessa huomioiden.

Säännöksessä ehdotettu 7 vuorokauden määräaika henkilökohtaisen keskustelun toteuttamiselle on periaatteessa kannatettava, mutta Näkövammaisten liitto on huolissaan siitä, johtaako määräaika pikaisiin puhelinkeskusteluihin, joihin asiakas ei oikein voi valmistautua eikä ehdi saada mukaansa tarpeelliseksi katsomaansa omaista, läheistä tai muuta tukihenkilöä, ja josta asiakkaalle ei jää dokumenttia.

Näkövammaisten liitto kannattaa sitä, että 35 c § 2 momentissa säädettäisiin oikeus henkilökohtaiseen keskusteluun myös jo asiakkaana olevalle, jos vireilletulo koskee hänen elämäntilanteensa merkittävää muutosta.

Nykyisestä SHL 36 §:stä ehdotetaan siirrettäväksi 35 c §:n 3 momentiksi säännös siitä, että kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi asian vireilletulon jälkeen. Uudessa 35 c §:n 3 momentissa säännöksen sisältämä toimintavelvollisuus on kuitenkin passiivimuodossa, vaikka nykyisessä 36 §:n 1 momentin säännöksessä toimintavelvollisuus huolehtia siitä, että henkilön kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi, on täsmällisesti säädetty sen sosiaalihuollon palveluksessa olevan henkilön tehtäväksi, joka on tehtävässään saanut tietää sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä. Näkövammaisten liitto katsoo, että myös uudessa 35 c §:n 3

momentissa se, kenelle toimintavelvollisuus huolehtia henkilön kiireellisen avun tarpeen arvioimisesta tulee määritellä täsmällisesti.

Ehdotettu 36 § Tuen tarpeen arvioiminen

Nykyisen SHL 36 §:n, Palvelutarpeen arviointi, uudeksi nimeksi ehdotetaan Tuen tarpeen arvioiminen ja säännökseen ehdotetaan useita merkittäviä muutoksia.

Näkövammaisten liitto ehdottaa sekä 36 §:n nimessä että säännöksen ja koko sosiaalihuoltolain sisällössä säilytettäväksi myös käsite palvelutarpeen arviointi, ja ehdottaa käsiteparia käytettäväksi muodossa ”Tuen ja palvelujen tarpeen arvioiminen”.

Nykyisen 36 § 1 momentin mukaan henkilöllä on oikeus saada palvelutarpeen arviointi, jollei arvioinnin tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Ehdotetun uuden 36 § 1 momentin mukaan hyvinvointialueen on arvioitava, onko asiakkaalla sosiaalihuollon tuen tai muun avun tarvetta, ja tarvittaessa tunnistettava mahdolliset keinot tuen tarpeisiin vastaamiseksi.

Näkövammaisten liitto katsoo, että ehdotettu uusi säännös ei luo asiakkaalle riittävän vahvaa oikeutta tuen ja palvelujen tarpeen arviointiin ja sisältää lisäksi ainakin vahvana oletuksena, ellei ensisijaisena sen, että tuen ja palvelujen tarpeisiin vastattaisiin vain mahdollisesti sosiaalihuollon keinoin. Säännös yhdessä 6 § 1 momenttiin ehdotettujen muutosten ja ehdotetun uuden 35 c §:n kanssa johtaa asiakkaan epätietoisuuteen siitä, onko hänen tuen ja palvelujen tarpeensa arviointia tehty, milloin se mahdollisesti on tehty ja mihin dokumenttiin kirjattu, onko mahdollinen tuen ja palvelujen tarve arvioitu asianmukaisen sosiaalihuollon ammattihenkilön toimesta, miten asiakkaan esille tuoma tuen ja palvelujen tarve on arvioinnissa huomioitu, millaiseen lopputulokseen arvioinnissa on päädytty ja millaisiin toimenpiteisiin arviointi mahdollisesti johtaa.

Ehdotetun 36 § 1 momentin mukaan tuen tarve arvioidaan asiakkaan tilanteesta riippuen yhdessä asiakkaan, tämän laillisen edustajan ja tarvittaessa asiakkaan läheisten ja muiden toimijoiden kanssa 35 c §:n 2 momentissa tarkoitettussa henkilökohtaisessa keskustelussa ja tarvittaessa tätä seuraavassa sosiaalityön tai sosiaaliohjauksen työskentelyssä. Tämä tarkoittanee, että pääsääntönä olisi tuen ja palvelujen tarpeen arviointi yhdessä ainoassa keskustelussa, joka 35 c § 1 momentin mukaan kuitenkin on tarkoitettu ohjauksen ja neuvonnan saamiseksi tai sosiaalihuoltoasian vireille saattamiseksi, ja johon 35 c § 2 momentin mukaan vain henkilöllä itsellään ja hänen laillisella edustajallaan on oikeus osallistua.

Näkövammaisten liitto on kiinnittänyt huomiota tähän 36 § 1 momentin ja 35 c § 1 ja 2 momenttien väliseen ristiriitaan jo edellä 35 c §:ää koskevassa lausuntokohdassa, ja pitää välttämättömänä, että jatkovalmistelussa säännösten välinen ristiriita ratkaistaan.

Näkövammaisten liitto muistuttaa myös tässä kohdin siitä, että koska 35 c § 2 momentissa tarkoitettu keskustelu tulisi säännöksen mukaan käydä viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sosiaalihuoltoasian vireilletulosta, niin käytännössäkin omaisen, läheisen tai laillisen edustajan läsnäolon järjestäminen keskustelussa voi olla vaikea toteuttaa.

Esityksessä ehdotetaan poistettavaksi nykyisessä 36 § 2 momentissa oleva säännös siitä, että palvelutarpeen arvioinnin tekeminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä henkilön itsensä, läheisen, omaisen tai laillisen edustajan yhteydenotosta, mikäli asiakas on yli 75-vuotias, ylintä vammaistukea saava tai vammaispalvelulaissa tarkoitettu vammainen henkilö. Näkövammaisten liitto on huolestunut siitä, viivästyykö jatkossa näiden tähän saakka etusija-asemassa olleiden henkilöiden tuen ja palvelujen tarpeen arviointi, jos ja kun hyvinvointialueet eivät käytännössä noudata kaikille uusille asiakkaille säädettävää 7 vuorokauden määräaika.

Ehdotetun 36 § 2 momentin mukaan tuen tarpeen arvioinnista ja johtopäätöksistä vastaa virkasuhteessa oleva ammattihenkilölaissa tarkoitettu sosiaalihuollon laillistettu ammattihenkilö, jollei muualla laissa toisin säädetä. Näkövammaisten liitto katsoo, että epämääräisellä käsitteellä johtopäätös koetetaan säännöksessä kiertää ja välttää käyttämättä käsitettä ”päätös”. Sosiaalihuoltoasiassa on kuitenkin kysymys hallintoasian vireilletulosta ja viranomaisella on velvollisuus asianmukaisesti käsitellä ja antaa päätös vireille tullessa hallintoasiassa. Myös asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta tuen ja palvelujen tarpeen arvioinnin jälkeen asiakkaan asiassa on tehtävä joko myönteinen tai kielteinen päätös tuesta ja palveluista.

Näkövammaisten liitto vaatii, että 36 § 2 mom. muutetaan muotoon (muutokset hakasuluissa):

Tuen [ja palvelujen] tarpeen arvioinnista ja [sen perusteella tehtävistä päätöksistä] vastaa virkasuhteessa oleva ammattihenkilölaissa tarkoitettu sosiaalihuollon laillistettu ammattihenkilö, jollei muualla laissa toisin säädetä.

Näkövammaisten liitto pitää hyvänä sitä, että ehdotetussa 36 § 3 momentissa säädettäisiin nykyistä 36 § 5 momenttia vastaavasti siitä, että lisäksi iäkkään henkilön tuen tarvetta arvioitaessa on noudatettava vanhuspalvelulakia, vammaisen henkilön tuen tarvetta arvioitaessa vammaispalvelulakia ja lapsen tuen tarvetta arvioitaessa lastensuojelulakia. Informatiivisuuden vuoksi olisi kuitenkin 36 § 3 momentissa tarpeen luetella ko. erityislaeissa olevat tuen ja palvelujen tarpeen arviointia koskevat säännökset tai vähintään mainita se, että ko. laeissa on sosiaalihuoltolain sääntelyä tuen ja palvelujen tarpeen arvioinnista täydentävää sääntelyä.

Ehdotetussa 36 § 4 mom. ehdotetaan säädettäväksi siitä, että tuen tarpeen arvioinnin kirjaamisesta säädetään asiakastietolaissa. Näkövammaisten liitto ei kannata sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamista koskevan sääntelyn siirtämistä asiakastietolakiin, vaan pitää asiakkaan tiedonsaannin ja muun oikeusturvan kannalta tarpeellisenä asiakastietojen kirjaamista ja etenkin tuen ja palvelujen tarpeen arviointia sekä asiakassuunnitelmaa koskevaa kirjaamista koskevan sääntelyn säilyttämistä sosiaalihuoltolaissa. Mikäli kuitenkin päätetään kirjaamista koskevan sääntelyn siirtämisestä asiakastietolakiin, Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että 36 § 4 momenttiin lisätään täsmällinen viittaus siihen tai niihin asiakastietolain säännöksiin, joissa tuen tarpeen arvioinnin kirjaamisesta säädetään.

Näkövammaisten liitto vastustaa jyrkästi ehdotusta siitä, että 36 §:stä jätettäisiin kokonaan pois asiakkaan asemaan perustuvat oikeudet: Säännöksen perustelujen (s. 248) mukaan näiden asiakkaan oikeuksien toteutumiseen riittäisi se, että niistä on säädetty muualla lainsäädännössä. Näkövammaisten liitto toteaa, että tälläkin hetkellä tarkoitetut asiakkaan oikeudet toteutuvat puutteellisesti, vaikka niistä on säädetty SHL 36 §:ssä. Lainvalmistelussa tästä oikeuksien puutteellisesta toteutumisesta tulisi tehdä se johtopäätös, että asiakkaan oikeuksia koskevaa sääntelyä on vahvistettava ja niiden toteutuminen varmistettava, eikä päinvastoin. Asiakkaan asemaan perustuvien oikeuksien säilyttäminen säännöksessä on välttämätöntä myös siksi, että sääntelyn kohteena olevilla ja lakia soveltavilla henkilöillä ei ole oikeudellista koulutusta joko lainkaan tai on sitä vain vähän, ja kummankin ryhmän oikeusturva edellyttää täsmällistä ja informatiivista sääntelyä.

Näkövammaisten liitto vaatii, että 36 §:ssä säilytetään:

- nykyistä 36 § 2 momenttia vastaava säännös siitä, että tuen ja palvelujen tarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä,
- nykyistä 36 § 5 momenttia vastaava säännös siitä, että arviointia tehtäessä asiakkaalle on selvitettävä hänen yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot palvelujen toteuttamisessa ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan, ja selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.
- nykyistä 36 § 5 momenttia vastaava säännös siitä, että arvioidaan henkilön toimintakykyä ja tuen ja palvelujen tarvetta erilaisissa toimintaympäristöissä, on otettava huomioon henkilön terveydentila, elämäntilanne ja elinolosuhteet sekä niissä tapahtuvat muutokset.
- nykyistä 36 § 5 momenttia vastaava säännös siitä, että arviointia tehtäessä on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja otettava huomioon hänen toivomuksensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa, ja että erityistä huomiota on kiinnitettävä lasten ja nuorten sekä vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen.

Kumottavaksi ehdotettu 37 § Palvelutarpeen arvioinnin sisältö

Nykyinen 37 § palvelutarpeen arvioinnin sisällöstä ehdotetaan kokonaan kumottavaksi ja jatkossa tuen ja palvelujen tarpeen arvioinnin sisällöstä säädettäväksi vain asiakastietolaissa. Asiakastietolakiin ei kuitenkaan ehdotuksen mukaan siirtyisi nykyinen 37 §:n mukainen sääntely kokonaisuudessaan.

Näkövammaisten liitto ei kannata palvelutarpeen arvioinnin sisältöä koskevan sääntelyn siirtämistä asiakastietolakiin, vaan pitää asiakkaan oikeusturvan kannalta tarpeellisena asiakastietojen kirjaamista ja etenkin tuen ja palvelujen tarpeen arviointia ja sen sisältöä sekä asiakassuunnitelmaa ja niiden kirjaamista koskevan sääntelyn säilyttämistä sosiaalihuoltolaissa. Näkövammaisten liitto pitää myös välttämättömänä, että nykyinen 37 §:n sääntely palvelutarpeen arvioinnin sisällöstä säilytetään kokonaisuudessaan.

Mikäli koko palvelutarpeen arvioinnin sisältöä koskeva sääntely kuitenkin päätetään siirtää asiakastietolakiin, niin silloin SHL 37 § säännökset palvelutarpeen arvioinnin sisällöstä tulee sellaisenaan siirtää asiakastietolakiin. Erityisen tärkeänä asiakkaan oikeusturvan ja osallisuuden varmistamisen osalta Näkövammaisten liitto pitää SHL 37 § 3 kohdan, eli asiakkaan mielipiteen ja näkemyksen palvelutarpeestaan kirjaamisveloitteen säilyttämistä.

Ehdotettu 38 § Tuen tarpeisiin vastaamisen periaatteet ja vaikuttavuus

Nykyisen 38 §:n, Palvelujen järjestäminen palvelutarpeen arvioinnin mukaisesti, nimi ehdotetaan muutettavaksi muotoon Tuen tarpeisiin vastaamisen periaatteet ja vaikuttavuus.

Nykyisen 38 § 1 momentin sisältämä vammaisten henkilöiden kannalta ongelmallinen säännös ”Kun tuen tarve on jatkuvaa tai toistuvaa, tukea on järjestettävä siten, että tavoitteena on asiakkaan itsenäinen selviytyminen ja tuen tarpeen päättymisen asiakkaan kanssa tavoitteeksi asetetun määräajan jälkeen.” ehdotetaan säilytettäväksi sellaisenaan. Näkövammaisten liitto edellyttää, että säännöksessä huomioidaan myös se, että kun tuen tarve on vammasta johtuvasta syystä jatkuvaa tai toistuvaa myös tuki ja palvelut järjestetään jatkuvina.

Lisäksi 38 §:ään ehdotetaan uutta säännöstä, joka velvoittaisi hyvinvointialueen säännöllisesti arvioimaan asiakkaan sosiaalihuollolle asetettujen tavoitteiden toteutumista ja sitä, vastaako asiakkaan saama tuki hänen tarpeisiinsa ja tekemään tämän arvioinnin mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä asiakkaan kanssa.

Näkövammaisten liitto katsoo, että tavoitteiden toteutumisen arvioinnista säätäminen on sinänsä kannatettavaa, samoin säätäminen sen arvioinnista, vastaako asiakkaan saama tuki hänen tarpeisiinsa. Tämän lisäksi tulisi kuitenkin säätää myös sen arvioimisesta, vastaavatko asiakkaan saamat palvelut ja niiden toteuttamistapa asiakkaan tarpeita. Lisäksi Näkövammaisten liitto katsoo, että tulisi säätää vahvemmin siitä, että arviointi tehdään yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan omaisten ja läheisten kanssa sekä tarvittaessa moniammatillisessa yhteistyössä.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Ehdotettu 39 § Asiakassuunnitelma

Ehdotetun uuden 39 § 1 momentin mukaan asiakassuunnitelma on sosiaalihuollon asiakkaan kanssa laadittava asiakkaan tuen tarpeisiin perustuva suunnitelma, jossa määritellään tavoitteet, joihin sosiaalihuollon tuella pyritään sekä keinot tuen tarpeisiin vastaamiseksi.

Näkövammaisten liitto pitää asiakkaan oikeusturvan kannalta välttämättömänä säätää myös siitä, että asiakassuunnitelmassa määritellään myös palvelut, joilla asiakkaan tuen tarpeisiin on tarkoitus vastata.

Näkövammaisten liitto pitää liian epätasällisenä uuden 39 § 1 momentin säännöstä, jonka mukaan asiakassuunnitelma on laadittava, jos asiakkaan tilanne, tuen tarve tai hänelle myönnetty tuki on sellaista, että asiakkaan sosiaalihuollon suunnittelu, toteuttaminen tai seuranta sitä edellyttävät. Säännöksessä tulee täsmällisemmin määritellä, että asiakassuunnitelma on laadittava aina,

- jos asiakas tarvitsee jatkuvaa tukea tai palveluita,
- jos asiakkaan käytössä on useampia sosiaalihuollon palveluita tai useampien hallinnonalojen palveluita tai
- jos asiakasta koskevassa erityislainsäädännössä, kuten vammaispalvelulaissa on asiakassuunnitelmaa koskevaa sääntelyä.

Ehdotetun uuden 39 § 1 momentin mukaan asiakassuunnitelma on laadittava yhdessä asiakkaan ja tämän laillisen edustajan kanssa, ellei sille ole ilmeistä estettä, ja tarvittaessa asiakkaan omaisen, läheisen ja muiden toimijoiden kanssa. Näkövammaisten liitto katsoo, että myös laillisen edustajan osallistumisesta asiakassuunnitelman laatimiseen osalta on riittävää säätää vain ”tarvittaessa” vastaavasti kuin omaisen, läheisen ja muiden toimijoiden osalta ehdotetaan säädettäväksi.

Uudessa 39 § 1 momentissa säädettäisiin erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan osalta velvollisuus laatia asiakassuunnitelma, ellei kyseessä ole tilapäinen tuen tarve tai ellei se ole muuten ilmeisen tarpeetonta. Lisäksi säädettäisiin velvollisuudesta tarkistaa erityistä tukea tarvitsevan lapsen asiakassuunnitelma tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Näkövammaisten liitto katsoo, että tulisi vahvemmin säätää siitä, että erityistä tukea tarvitsevalle asiakkaalle on aina laadittava asiakassuunnitelma ja säätää myös erityistä tukea tarvitsevan aikuisen asiakassuunnitelman tarkistamisesta vähintään kerran vuodessa.

Näkövammaisten liitto kannattaa uuteen 39 § 1 momenttiin ehdotettua säännöstä siitä, että asiakkaalle laaditaan yksi koko sosiaalihuollon kattava asiakassuunnitelma, jos se on asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisen kannalta perusteltua ja mahdollista ja jos asiakas antaa siihen suostumuksensa.

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että ehdotetun säännöksen tosiasiallinen toteutuminen edellyttää sitä, että myös moniammatillista yhteistyötä koskevassa 41 §:ssä säädettäisiin nykyistä vahvemmin sen velvoittavan myös sosiaalihuollon sisäiseen, nykyisin puutteellisesti toteutuvaan, yhteistyöhön. Esityksessä ei 41 §:ään ole ehdotettu muutoksia. Lisäksi Näkövammaisten liitto pitää tarpeellisena, että nykyinen 39 § 3 momentin säännös siitä, että asiakassuunnitelman sisältö on sovittava yhteen henkilön tarvitsemien muiden hallinnonalojen palvelujen ja tukitoimien kanssa säilytetään uudessa 39 §:ssä.

Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelmaan kirjattavista tiedoista ei enää säädettäisi SHL 39 §:ssä, vaan niistä ja asiakastietojen kirjaamisesta sosiaali- ja terveydenhuollon tai muiden toimijoiden yhteistyössä säädettäisiin asiakastietolaissa. Nykyisessä 39 §:ssä säädetään yksityiskohtaisesti asioista, jotka asiakassuunnitelman tulee sisältää, mutta esityksen mukaan useita näistä kohdista, erityisesti asiakkaan osallisuutta asiakasprosessissa ja oikeusturvaa koskevia kohtia, ei kuitenkaan oltaisi siirtämässä asiakastietolakiin.

Näkövammaisten liitto ei kannata asiakassuunnitelmaan kirjattavista tiedoista ja niiden kirjaamisesta säätämistä asiakastietolaissa, vaan pitää asiakkaan tiedonsaannin ja muun oikeusturvan kannalta tarpeellisena tämän sääntelyn säilyttämistä sosiaalihuoltolaissa. Lisäksi Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että sääntelyssä säilytetään tällä hetkellä 39 §:ssä oleva asiakkaan osallisuutta asiakasprosessissa ja oikeusturvaa vahvistava ja varmistava sääntely, ja parhaiten tämä tapahtuu säilyttämällä 39 § 2 momentin sääntely ennallaan sosiaalihuoltolaissa.

E erityisen tärkeänä Näkövammaisten liitto pitää sitä, että asiakassuunnitelmaan jatkossakin veloitetaan sisällyttämään vähintään (numerointi nykyiseen SHL 39 § 2 momentti):

- 1) asiakkaan arvio tuen tarpeesta;

- 2) asiakkaan arvio tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä;
- 4) tiedot siitä, kuinka usein asiakas ja oma työntekijä tai muu asiakkaan palveluista vastaava työntekijä tulevat tapaamaan;
- 5) asiakkaan arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista;
- 6) asiakkaan ja työntekijän yhdessä asettamat tavoitteet, joihin sosiaalihuollon avulla pyritään;
- 7) arvio asiakkuuden kestosta;
- 8) tiedot eri alojen yhteistyötahoista, jotka osallistuvat asiakkaan tarpeisiin vastaamiseen, ja vastuiden jakautumisesta niiden kesken;
- 9) suunnitelman toteutumisen seuranta, tavoitteiden saavuttamista ja tarpeiden uudelleen arviointia koskevat tiedot;
- 10) selvityksen asiakkaan elämäntilanteen ja toimintaympäristön vaikutuksesta toiminta kykyyn;
- 11) asiakkaan ehdotuksen sellaisesta palveluiden tuottamis- ja toteuttamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata hänen tarpeisiinsa.

Mikäli kuitenkin asiakassuunnitelman sisältöä koskeva sääntely siirretään asiakastietolakiin Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että SHL 39 §:ssä tämän osalta viitataan täsmällisesti asiakastietolain nimenomaisesti asiakassuunnitelmaa ja asiakastietojen kirjaamista koskeviin säännöksiin.

Ehdotettu 42 § Omatyöntekijä

Näkövammaisten liitto ei kannata esitettyä ehdotusta heikentää asiakkaan oikeutta omatyöntekijään muuttamalla säännöksen kohta siitä, että asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä, ellei nimeäminen ole ilmeisen tarpeetonta muutoin ”jos (omatyöntekijän nimeäminen) on asiakkaan tuen tarpeisiin vastaamiseksi tarpeellista”.

Erytystä tukea tarvitsevan asiakkaan osalta ehdotetaan säädettäväksi velvollisuus nimetä tälle omatyöntekijä, ellei kyseessä ole tilapäinen tuen tarve tai ellei se ole muuten ilmeisen tarpeetonta ja lisäksi ehdotetaan säädettäväksi, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen omatyöntekijän tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevän työntekijän on oltava sosiaalityöntekijä ja säädettäväksi tätä koskevasta asiakasmitoituksesta.

Näkövammaisten liitto katsoo, että erityistä tukea tarvitsevalle asiakkaalle iästä riippumatta tulisi säätää subjektiivinen oikeus omatyöntekijään ilman poikkeuksia ja lisäksi aikuisenkin erityistä tukea

tarvitsevan henkilön omatyöntekijän tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevän työntekijän tulisi olla sosiaalityöntekijä.

Näkövammaisten liitto kannattaa ehdotusta siitä, että omatyöntekijän tehtävistä säädettäisiin säännöstasolla, samoin säännöstä siitä, että omatyöntekijän tehtävää on hoidettava virkasuhteessa.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Uusittavaksi ehdotetussa 42 §:ssä säädettäisiin, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen omatyöntekijällä saa olla vastuullaan yhtäaikaisesti enintään 47 erityistä tukea tarvitsevaa lasta. Mitoitusta sovellettaisiin ainoastaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen omatyöntekijänä toimivaan sosiaalityöntekijään tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevään työntekijään, jonka on oltava sosiaalityöntekijä. Poikkeustilanteissa asiakasmäärä voitaisiin tilapäisesti ylittää, jos se on välttämätöntä lapsen edun turvaamiseksi.

Näkövammaisten liitto kannattaa erityistä tukea tarvitsevan lapsen omatyöntekijän asiakasmäärän rajaamista, mutta pitää ehdotettua rajaa liian korkeana. Esityksen mukaan nykyinen asiakasmäärä on keskimäärin 53 lasta ja nykyisten 17 600 erityistä tukea tarvitsevan lapsen lisäksi asiakasmäärään on siirtymässä lastensuojelun puolelta 9 600 mahdollisesti suurempitarpeista lasta lisää. Vaikka esityksessä arvioidaan, että lastensuojelusta muutoksen myötä siirtyy jonkin verran sosiaalityöntekijöitä sosiaalihuollon puolelle, niin samalla kuitenkin todetaan, että kokonaisuutena on kuitenkin tarkoitus vähentää työntekijöitä 76 henkilötyövuodella/5,1 milj. eurolla.

Näkövammaisten liitto arvio, että esitysluonnoksen ehdotusten yhdistyessä hyvinvointialueiden säästötavoitteisiin erityistä tukea tarvitsevan lapsen omatyöntekijänä tulisi todennäköisesti toimimaan sosiaaliohjaaja, jolla olisi asiakastyössä tukena sosiaalityöntekijä. Tästä syystä vastaava asiakasmitoitus tulee säätää myös erityistä tukea tarvitsevan lapsen omatyöntekijänä toimiville sosiaaliohjaajille jo pelkästään asiakaslasten yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

41 § Monialainen yhteistyö

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia 41 §:ään monialaisesta yhteistyöstä.

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että nykyisellään säännöstä tulkitaan usein siten, että se velvoittaa vain hallinnonalojen väliseen yhteistyöhön, ja ainakin osittain tästä syystä sosiaalihuollon sisäinen yhteistyö toteutuu nykyisin kovin puutteellisesti. Tämän vuoksi olisi tarpeen täsmentää 41 §:ää siten, että siitä selvästi käy ilmi velvollisuus sosiaalihuollon osa-alueiden (esimerkiksi vammaissosiaalityö, aikuissosiaalityö jne.) sisäiseen yhteistyöhön.

Ehdotettu 45 § Määräajat sosiaalihuollon toteuttamiselle ja sosiaalihuoltoa koskeva päätöksenteko

Nykyisen 45 §:n, Sosiaalihuoltoa koskeva päätöksenteko ja toimeenpano, nimi ehdotetaan muutettavaksi muotoon Määräajat sosiaalihuollon toteuttamiselle ja sosiaalihuoltoa koskeva päätöksenteko.

Näkövammaisten liitto pitää kannatettavana, että säännöksessä säilytetään asiakkaan oikeus saada kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä ja säännös siitä, että palvelun järjestämistä koskeva päätös on aina toimeenpantava viimeistään 3 kuukaudessa asian vireille tulosta. Lisäksi on kannatettavaa, että säännöksen uusitus sanamuodossa korostetaan sitä, että kiireellisissä asioissa asiakkaan on saatava tarvitsemansa sosiaalihuolto viipymättä siten, ettei asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu.

Sosiaalihuoltoa koskevan päätöksenteon ja siten asiakkaan oikeusturvan osalta jää kuitenkin merkittäväksi ongelmaksi se, ettei asiakas saa päätöstä sosiaalihuollon muusta tuesta kuin palveluista, vaikka muu tuki on ehdotettavan sääntelyn mukaan ensisijaista palveluihin nähden. Näkövammaisten liitto toistaa tässä jo aiemmin ehdotettua 15 §:ää, Sosiaalihuollon ammatillinen asiantuntijatyö, koskevassa lausuntokohdassa 5 esittämänsä näkemyksen siitä, että asiakkaalle on säädettävä oikeus saada valituskelvoinen hallintopäätös myös sosiaalityöstä ja sosiaaliohjauksesta vähintään silloin, kun ne ovat henkilön ainoa sosiaalihuollosta saama tuki.

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotettu 49 c § Sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät

Näkövammaisten liitto kannattaa erillistä säännöstä sosiaalityöntekijän erityisistä tehtävistä. Säännöksen 1 momentin mukaan sosiaalityöntekijä mm. vastaa asiakastilanteista tai asiakkuuksista, jotka edellyttävät 1) vaativaa ammatillista tai eettistä harkintaa; 2) vaativan monialaisen yhteistyön johtamista tai koordinoitua; ja 3) erityistä oikeudellista osaamista; sekä 5) erityistä ammatillista osaamista asiakkaan suojelutarpeen, erityisen vaikean elämäntilanteen tai olosuhteiden taikka asiakkaan tarvitsemien palvelujen laadun tai laajuuden vuoksi.

Näkövammaisten liitto pitää hyvänä sitä, että säännöksen perusteluissa (s. 256) on tarkemmin kuvattu näitä asiakastilanteita, joissa arviointi, päätös tai toimenpiteen valmistelu edellyttävät laajaa sosiaalioikeuden tuntemusta ja erityistä juridista kokonaisharkintaa, kuten tilanteet, joissa on arvioitava asiakkaan oikeuksia suhteessa perus- ja ihmisoikeuksiin, päätösten oikeudellisia edellytyksiä tai seurannaisvaikutuksia, oikeusvaikutuksia tai asiakkaan asemaan vaikuttavia eri lakien välisiä suhteita ja soveltamista. Juuri näissä asioissa sosiaalihuollon asiakasprosessin ja päätöksiä koskevassa hallintomenettelyssä on paljon kehitettävää.

Säännöksen perusteluissa on hyvin tuotu esille se, että sosiaalityön ammatillista erityisosaamista on perusteltua hyödyntää vammaisten henkilöiden palveluita usein koskevissa tilanteissa. Tällaisista tilanteista on mainittu mm. erityislainsäädännön kuten vammaispalvelulain mukaisten tuen tarpeiden arviointi, palvelujen yhteensovittaminen, lasten ja lapsiperheiden ympärivuorokautiset palvelut, intensiiviset kotiin tuotavat palvelut, vammaisten henkilöiden yksilölliset palvelukokonaisuudet ja eri palveluntuottajilta hankittujen palvelujen yhteensovittaminen. Vammaisia henkilöitä koskevat usein myös perusteissa mainitut monia yhtäaikaista palveluja saavien asiakkaiden tilanteet, jotka vaativat koordinaatiota, sisältöjen ja prosessien yhteensovittamista sekä kokonaisuuden itsenäistä ja vastuullista johtamista.

Näkövammaisten liitto pitää kuitenkin tarpeellisena, että myös 49 c § 1 momentin 5 kohdan perusteluissa (s. 266) koskien tilanteita ja asiakkuuksia, joissa asiakkaalla on erityisen haasteellinen elämäntilanne tai olosuhteet, otettaisiin esimerkkinä tällaisesta tilanteesta mukaan myös vammautuminen.

Näkövammaisten liitto pitää ongelmallisena sitä, että vammaisuuteen liittyvät erityistarpeet ja vammaisten henkilöiden kanssa asiakastyössä tarvittava sosiaalityön erityisosaaminen huomioidaan vasta uuden 49 c §:n perusteluissa, ja pitää tarpeellisena, että nämä vammaisiin asiakkaisiin liittyvät seikat huomioitaisiin vastaavalla tavalla myös muiden asiakastyötä ja asiakasprosessia koskevien säännösten perusteluissa.

Ehdotetun 49 c § 2 momentin mukaan sosiaalityöntekijän erityisistä tehtävistä säädetään lisäksi sosiaalihuollon ammattihenkilölaissa ja sosiaalihuollon erityislaeissa. Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että 2 momentissa tämän osalta viitataan täsmällisesti ammattihenkilölain ja sosiaalihuollon nimenomaisiin sosiaalityöntekijän erityisiä tehtäviä koskeviin säännöksiin.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotettu 47 §

Näkövammaisten liitto kannattaa 47 § 1 momenttiin ehdotettua sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan velvollisuutta vastata sosiaalihuollon toimintakokonaisuuden lainmukaisuudesta, laadusta ja asiakasturvallisuudesta sekä häiriötilanteisiin varautumisesta. Vammaisjärjestöjen neuvontapalveluihin kertyvän tiedon perusteella hyvinvointialueilla varsin usein laiminlyödään sosiaalihuollon ja myös sitä sääntelevien muiden lakien, kuten hallintolain ja yhdenvertaisuuslain noudattamista tavalla, joka vaarantaa yhdenvertaisuuden ja vammaisoikeuksien toteutumisen ja jopa asiakasturvallisuuden.

Myöskään hyvinvointialueiden lakisääteinen omavalvonta palveluiden järjestäjänä ja tuottajana ja osto- ja palvelusetelituottajien valvojana ei ole riittävän kattavaa ja tehokasta. Näkövammaisten liitto ehdottaakin, että 47 § 1 momentin ensimmäisen virkkeen luetteloon sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan tehtävistä lisätään omavalvonnan toiminnan varmistaminen ja kehittäminen, joka tällä hetkellä on vain mainittu 1 momentin säännöskohtaisissa perusteluissa.

47 § 2 momentin säännöskohtaisten perustelujen mukaan sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan tulee huolehtia siitä, että sosiaalihuollon kehittämistoiminnassa huomioidaan valvontalain perusteella toteutetun palvelunjärjestäjän omavalvonnassa sekä palveluntuottajan omavalvonnassa saadut palautteet. Näkövammaisten liitto pitää tarpeellisena, että perusteluihin lisätään vastaavalla tavalla, että sosiaalihuollon vastaavan viranhaltijan tulee huolehtia myös hyvinvointialueen ja sen käyttämien palveluntuottajien laillisuusvalvojilta saaman hallinnollisen ohjauksen huomioimisesta sosiaalihuollon kehittämistoiminnassa.

Näkövammaisten liitto erittäin kannatettavana sosiaalihuollon vastaavalle viranhaltijalle 47 § 3 momentissa ehdotettua velvollisuutta vastata sosiaalihuollon toimintakokonaisuuden yhteensovittamisesta hyvinvointialueella. Säännöksen perusteluissa on tarpeellisesti tuotu esille se, että velvoite liittyisi myös sosiaalihuollon eri sisältökokonaisuuksien yhteensovittamiseen sosiaalihuollon sisällä, ja tämä olisi tarpeen mainita myös säännöstasolla. Näkövammaisten liitto katsoo, että tämän 3 momentissa ehdotetun velvoitteen toteutuminen edellyttää sitä, että moniammatillista yhteistyötä koskevassa 41 §:ssä säädettäisiin nykyistä vahvemmin säännöksen velvoittavan myös sosiaalihuollon sisäiseen yhteistyöhön (ks. aiemmat ehdotukset lausuntopalautteen kohdissa 10 ja 12).

Sosiaalihuollosta vastaavalle viranhaltijalle säännöksessä määritelty työkenttä on niin laaja, että sääntelyssä tulee huomioida myös työhön vaadittavien riittävien resurssien turvaaminen.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Näkövammaisten liitto ei kannata sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamista ja asiakasprosessin asiakirjoja koskevan sääntelyn siirtämistä asiakastietolakiin, vaan pitää asiakkaan tiedonsaannin ja oikeusturvan kannalta tarpeellisena asiakastietojen kirjaamista ja etenkin tuen ja palvelujen tarpeen arviointia sekä asiakassuunnitelmaa koskevan sääntelyn säilyttämistä sosiaalihuoltolaissa.

Erytisen ongelmallisena asiakkaiden ja myös sosiaalialan ammattihenkilöiden oikeusturvan näkökulmasta Näkövammaisten liitto pitää sitä, että samanaikaisesti ehdotetaan ammattihenkilöiden kirjaamista koskevia velvoitteita kevennettäväksi ja keventämisen varjolla kumottavaksi seuraavat sosiaalihuoltolakiin vammaispalvelulain (675/2023) säätämisen yhteydessä lisätyt seuraavat sosiaalihuollon asiakkaan menettelyllisiä oikeuksia parantaneet säännökset:

SHL 39 § 2 momentti:

Asiakassuunnitelma sisältää asiakkaan palvelutarpeen edellyttämässä laajuudessa:

- 10) selvityksen asiakkaan elämäntilanteen ja toimintaympäristön vaikutuksesta toimintakykyyn;
- 11) asiakkaan ehdotuksen sellaisesta palveluiden tuottamis- ja toteuttamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata hänen tarpeisiinsa.

SHL 45 § 4 momentti:

Jos asiakassuunnitelmaan kirjatusta sosiaalipalvelujen kokonaisuudesta poiketaan, poikkeaminen on perusteltava päätöksessä.

SHL 36 § 4 momentti:

Vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Näkövammaisten liitto vaatii näiden säännösten säilyttämistä.

Mikäli sosiaalihuollon asiakirjoja ja kirjaamista koskeva sääntely kuitenkin päädytään siirtämään asiakastietolakiin, Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että sosiaalihuoltolain kyseistä asiaa koskeviin säännöksiin kirjataan täsmällinen viittaus niitä koskevaan tai koskeviin asiakastietolain säännöksiin. Pelkästään yleinen viittaus asiakastietolakiin ei ole riittävä. Lisäksi Näkövammaisten liitto pitää tarpeellisena, että sekä sosiaalihuoltolain säännöksiin tuen tarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelmasta että asiakastietolain säännöksiin tuen tarpeen arvioinnin, asiakassuunnitelman ja palveluja koskevan päätöksen sisällöistä ja kirjaamisesta tulee lisätä täsmällinen viittaus niihin vammaispalvelulain säännöksiin, joissa vammaisten henkilöiden osalta sosiaalihuoltolain ja asiakastietolain lisäksi ja joiltain osin täsmällisemmin säädetään tuen tarpeen arvioinnista, asiakassuunnitelmasta ja palvelupäätöksestä. Samoin on lisättävä viittaukset niihin vammaispalvelulain palvelukohtaisiin säännöksiin, joissa on vastaavaa kirjaamista koskevaa sääntelyä.

Täsmälliset viittaukset muussa sääntelyssä oleviin samaa asiaa koskeviin säännöksiin ovat välttämättömiä, koska sekä sääntelyn kohteena ovat että lakia soveltavat henkilöt, joilla ei ole oikeudellista koulutusta joko lainkaan tai joilla on sitä vain vähän. Täsmälliset viittaukset ovat siten tarpeen sekä sosiaalihuollon asiakkaiden että ammattihenkilöiden oikeusturvan kannalta.

Näkövammaisten liiton säännöskohtaiset kommentit asiakastietolakiin ehdotettuihin muutoksiin:

Kumottavaksi ehdotettu 42 § Palvelutarpeen arviointi

Näkövammaisten liitto pitää asiakkaan oikeusturvan kannalta välttämättömänä, että kumottavaksi ehdotettuja sosiaalihuoltolain 37 §:ää palvelutarpeen arvioinnin sisällöstä ja asiakastietolain 42 § palvelutarpeen arvioinnista ei kumota. Asiakkaan tuen ja palvelujen tarpeen arvioinnin kirjaamisesta, sitä koskevan asiakirjan sisällöstä ja asiakkaan oikeudesta saada tehty arviointiasiakirja tulee säätää täsmällisesti ja velvoittavasti. Esityksen asiakastietolain 42 §:n kumoamista koskevissa säännöskohtaisissa perusteluissa esitetty ehdotus siitä, että tuen tarpeen arvio voidaan kirjata ”esimerkiksi asiakaskertomusmerkintänä tai tilannearviona taikka osaksi vireilletulon asiakirjoja tai asiakassuunnitelmaa” on riittämätön ja epätasällinen ja vaarantaa sekä asiakkaan että sosiaalihuollon ammattihenkilön oikeusturvan.

Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että myös SHL:n nykyinen 37 §:n sääntely palvelutarpeen arvioinnin sisällöstä säilytetään. Mikäli koko palvelutarpeen arviointia koskeva sääntely päätetään siirtää asiakastietolakiin, niin silloin SHL 37 § säännökset palvelutarpeen arvioinnin sisällöstä tulee sellaisenaan kokonaisuutena siirtää asiakastietolakiin. Erityisen tärkeänä asiakkaan oikeusturvan ja osallisuuden varmistamisen osalta Näkövammaisten liitto pitää SHL 37 § 3

kohdan, eli asiakkaan mielipiteen ja näkemyksen palvelutarpeestaan kirjaamisvelvoitteen säilyttämistä.

Ehdotettu 43 § Asiakassuunnitelma

Näkövammaisten liitto pitää asiakastietolain ehdotettua muutettua 43 §:ää riittämättömänä. Ehdotetun 43 §:n säännöskohtaisten perustelujen mukaan asiakassuunnitelmassa olisi tuotava myös esiin, jos asianosaisilla olisi eriäviä näkemyksiä sosiaalihuollon järjestämiseen liittyvistä asioista ja tieto siitä, nimitäänkö asiakkaalle oma työntekijä. Näkövammaisten liitto pitää tarpeellisena, että nämä molemmat asiat kirjataan säännöstasolle samoin kuin asiakkaan oma arvio omatyöntekijän tarpeestaan. Ehdotetun asiakastietolain 43 §:n säännöskohtaisten perustelujen mukaan osana 43 § 4) kohtaa olisi myös kuvaus asiakkaalle suunnitellusta sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen kokonaisuudesta. Näkövammaisten liitto pitää tarpeellisena, että myös tämä velvoite nostetaan säännöstasolle, erityisesti koska asiakkaalla ei esityksen mukaan olisi oikeutta saada päätöstä saamastaan sosiaalityöstä ja sosiaaliohjauksesta.

Näkövammaisten liiton esityksessä ehdotettuun 43 §:ään ehdottamat muutokset ja lisäykset (hakasuluissa):

Asiakassuunnitelmaan kirjataan asiakkaan tilanteen edellyttämässä laajuudessa:

- 1) asiakkaan, läheisten ja muiden tahojen näkemykset asiakkaan tuen tarpeista, voimavaroista ja järjestettävästä sosiaalihuollon tuesta;
  - muutosehdotus: asiakkaan [ja tarvittaessa asiakkaan] läheisten ja muiden tahojen näkemykset asiakkaan tuen tarpeista, voimavaroista ja järjestettävästä sosiaalihuollon tuesta;

- 2) sosiaalihuollon ammattihenkilön yhteenveto asiakkaan ja hänen läheistensä tilanteesta sekä arvio asiakkaan tuen ja palveluiden tarpeesta;
  - muutosehdotus: sosiaalihuollon ammattihenkilön yhteenveto asiakkaan ja hänen läheistensä tilanteesta sekä [ammattihenkilön ja asiakkaan arviot] tuen ja palveluiden tarpeesta [ja tieto asiakkaan hakemista palveluista];

- 3) sosiaalihuollon asiakkuudelle asetettavat tavoitteet, niiden toteutumisen arvio ja tavoitteiden seuranta;
  - muutosehdotus: [asiakkaan ja ammattihenkilön] sosiaalihuollon asiakkuudelle [yhdessä asettamat] tavoitteet [ja niiden toteutumisen yhteinen arviointi ja] seuranta;

- 4) palvelut ja muut keinot tuen tarpeisiin vastaamiseksi;
- muutosehdotus: [asiakkaalle suunniteltu sosiaalityön ja sosiaaliohjuksen kokonaisuus, sosiaali]palvelut [ja niiden järjestämistapa sekä] muut keinot tuen tarpeisiin vastaamiseksi;

ja lisäykset

- 5) [tieto asiakkaalle nimettävästä omatyöntekijästä;]
- 6) [asianosaisten mahdolliset eriävät näkemykset sosiaalihuollon järjestämiseen liittyvistä asioista;]

Ehdotettu 44 § Asiakaskertomus

Muutettavaksi ehdotetun asiakastietolain 44 §:n mukaan asiakaskertomukseen kirjattaisiin asiakkaaseen tai asiakkuuteen liittyvät asiakkaan sosiaalihuollon järjestämisen ja toteuttamisen sekä oikeusturvan kannalta olennaiset tapahtumat, joissa asiakkaan asiaa on käsitelty, asiakkaan saaman tuen tai palvelun ajankohta sekä tieto siitä, ketkä ovat osallistuneet asian käsittelyyn. Näkövammaisten liitto katsoo, että ehdotettu säännös ei ole hyväksyttävä, koska säännöksessä tai perusteluissakaan ei lainkaan määritellä mitä oikeusturvan kannalta olennaisilla tapahtumilla tarkoitetaan.

Ehdotetussa 44 §:ssä tulisi velvoittaa kirjaamaan asiakaskertomukseen asiakkaan saaman tuen ja palvelujen ajankohdan ja sisällön lisäksi niiden järjestämis- ja toteutustapa. Lisäksi Näkövammaisten liitto pitää kannatettavana sitä, että asiakastietolain 44 §:ssä veloitettaisiin kirjamaan asiakaskertomukseen tieto siitä, ketkä ovat osallistuneet asiakkaan asian käsittelyyn. Velvoitetta olisi kuitenkin säännöksen perusteluissa täsmennettävä siten, että se koskee myös sen kirjaamista, ketkä ovat osallistuneet asiakkaan asian käsittelyyn asiakasohjausryhmässä.

Lisäksi Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että esityksen ehdotus siitä, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja palveluntarjoajien ohjeistuksella voidaan tarkemmin kuvata ja ohjeistaa kirjattavia tietoja kirjataan veloittavampaan muotoon ”...tulee tarkemmin kuvata ja ohjeistaa...”.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Näkövammaisten liitto ei kannata ehdotettuja asiakasmaksujen korotuksia etenkin kotiin tuotavien palveluiden osalta. Asiakasmaksujen korotukset heikentäisivät erityisesti paljon palveluja tarvitsevien ja usein pienituloisten vammaisten henkilöiden asemaa ja voisivat muodostua tosiasialliseksi esteeksi välttämättömien palveluiden hakemiselle ja käyttämiselle. Vammaisten henkilöiden osalta sosiaalihuollossa on usein kyse pitkäaikaisista ja jopa elämänmittaisista avun ja palvelujen tarpeista, ja asiakasmaksut ovat monille vammaisille henkilöille jatkuvia ja säännöllisiä kustannuksia.

Vaikka osa vammaispalvelulain mukaisista palveluista on maksuttomia, vammaiset henkilöt joutuvat usein ja toistuvasti tai jatkuvasti käyttämään myös muita, maksullisia sosiaali- ja terveyspalveluita ja maksujen yhteisvaikutus voi muodostua kohtuuttomaksi. Maksujen korotukset voivat johtaa siihen, että palveluja jätetään käyttämättä taloudellisista syistä, mikä puolestaan lisää myöhemmin raskaampien ja kalliimpien palvelujen tarvetta. Esimerkiksi vammaisten lasten ja/tai vammaisten vanhempien perheissä asiakasmaksujen korotukset voivat johtaa siihen, että sosiaalihuoltolain 18 a §:n mukainen lapsiperheiden kotipalvelu jää käyttämättä taloudellisista syistä, vaikka palvelu säilyisi muodollisesti subjektiivisena oikeutena ja vaikka tarve palvelulle olisi suuri.

Jatkovalmistelussa tulisi arvioida ja tarvittaessa uudistaa asiakasmaksulakia siten, että yksittäisten maksujen sijasta tarkastellaan asiakkaiden kokonaismaksurasitusta. Arvioinnissa tulisi huomioida samanaikaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut, lääkekustannukset, matkakulut, asumismenot sekä muut vamman tai sairauden aiheuttamat välttämättömät kustannukset. Erityisen ongelmallista on, että samaan aikaan myös terveydenhuollon maksujen korotukset voivat heikentää kaikkein heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden mahdollisuuksia saada tarvitsemiinsa palveluja. Tämä kustannusrasituksen kokonaisarviointi puuttuu ehdotuksesta.

Asiakasmaksujen ja niiden korotusehdotusten merkitystä vammaisille henkilöille lisää se, että yhä useamman vammaisen henkilön palvelut järjestetään sosiaalihuoltolain perusteella. Käytännössä osa hyvinvointialueista soveltaa palveluihin erittäin tiukkoja tulo rajoja, mikä on jo johtanut siihen, että vammaisia henkilöitä on todetusta palvelutarpeestaan huolimatta jäänyt kokonaan tarvitsemiensa palvelujen ulkopuolelle.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Näkövammaisten liitto katsoo, että esityksessä tarkastellaan pelkästään lyhyen aikavälin säästöjä ja niillä tavoiteltuja, mutta toteutumiseltaan vähintäänkin epävarmoja välittömiä säästövaikutuksia. Ehdotusten pitkäaikaisia taloudellisia vaikutuksia, jotka voivat tarkoittaa jopa kustannusten lisääntymistä ja ehdotettujen muutosten yhteisvaikutuksia viime vuosina tehtyjen muiden sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä sosiaaliturvaan tehtyjen muutosten kanssa ei riittävästi arvioida.

Sosiaali- ja terveysministeriön omien selvitystenkin perusteella tähänastisten säästöjen ja maksukorotusten yhteisvaikutukset ovat kohdentuneet raskaimmin muutenkin heikoimmassa asemassa oleviin ja pienituloisimpiin, esimerkiksi vammaisiin ja pitkäaikaissairaisiin ihmisiin. Nämä ihmiset ovat usein myös sosiaalihuollon asiakkaina, ja tästä syystä ehdotusten vaikutuksia juuri näihin ihmisryhmiin tulisi arvioida tarkemmin.

Esityksessä ei tarkastella riskiä siitä, että menettelyllisiin säännöksiin ehdotetut muutokset hidastavat palveluihin pääsyä tai jopa ohjaavat avun ja tuen tarpeessa olevia ihmisiä kokonaan sosiaalihuollon ulkopuolelle. Tällöin esimerkiksi moni vaille tarvitsemaansa apua jäävä vammainen henkilö myöhemmin päätyä raskaampien ja kalliimpien palveluiden tarpeeseen. Jo nykyisen lainsäädännön aikana eduskunnan oikeusasiamiehen laillisuusvalvontaratkaisuisissa on havaittu tällaisen riskin voivan syntyä puutteellisesta asiakkaan tuen tarpeiden kartoituksesta tai palvelutarpeen ja asiakassuunnitelman riittämättömästä huomioimisesta sosiaali- ja vammaispalveluista päätettäessä. Ehdotetut muutokset menettelyllisiin säännöksiin, kuten palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelman tekemistä sekä asiakkaan oikeutta saada oikaisuvaatimuskelpoinen päätös sosiaalihuollostaan koskevat säännökset, lisäävät tämän riskin toteutumisen mahdollisuutta.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Näkövammaisten liitto katsoo, että taloudellisten vaikutusten lisäksi esityksen ehdotusten vaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi myöskään perus- ja ihmisoikeusvaikutusten osalta, etenkin kun ehdotettu sääntely kohdistuu suoraan heikoimmassa asemassa olevien ihmisten perusoikeuksiin, kuten PL 19.3 § turvaamaan oikeuteen saada riittävät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut ja PL 6 § turvaamaan yhdenvertaisuuteen. Sosiaalihuollon asiakkaiden ja myös ammattihenkilöiden oikeusturvaan vaikuttavat muutosehdotukset tulee arvioida perusteellisesti.

Esityksen mukaan ”aiempaa selkeämmät asiakasprosessia koskevat säännökset edistäisivät myös vammaisten henkilöiden oikeusturvan toteutumista”. Ehdotetut säännösmuutokset eivät kuitenkaan

selkiytä asiakasprosessia vaan päinvastoin hämärtävät sitä heikentäen asiakkaan tiedonsaantioikeuksia ja ennakkollista oikeusturvaa. Ehdotettu sääntely on väljää ja tulkinnanvaraista, vaikka esityksessä mainitaankin perustuslakivaliokunnan korostavan yksilöllisen arvioinnin perusteiden, menettelyjen täsmällisen sääntelyn ja yhdenvertaisen soveltamisen merkitystä ja sitä, että sääntelyn tulisi olla niin täsmällistä, ettei sen soveltaminen eri viranhaltijoiden tai eri hyvinvointialueiden toimesta johtaisi perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuusäännöksen kannalta ongelmallisiin eroihin (PeVL 44/2024 vp, s. 4; PeVL 44/2025 vp). Esityksessä ei myöskään juurikaan huomioida asiakasprosessien toteutumisen nykyisiä merkittäviä puutteita, joista on osoituksena sekä laillisuusvalvontaratkaisuja että tutkimuksia. Lakiehdotuksella tulisi näitä puutteita korjata, ei mahdollistaa niiden lisääntymistä ja syvenemistä.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin osalta merkittävä puute on myös se, että vaikka esityksessä nimenomaisesti todetaan, että vammaisten ihmisten oikeuksien kannalta esitystä tulee arvioida myös suhteessa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan yleissopimukseen (SopS 27/2016), tätä arviointia ei kuitenkaan tehdä. Laiminlyönnin merkitystä korostaa se, että esityksellä ollaan ensimmäistä kertaa laajemmin uudistamassa sosiaalihuoltolakia vammaisyleissopimuksen voimaantulon jälkeen ja siten olisi erityistä syytä tarkastella sekä sosiaalihuoltolakia kokonaisuutena että muutosesityksiä suhteessa yleissopimukseen. Lisäksi ehdotusten tarkastelu suhteessa vammaisyleissopimukseen on erityisen merkityksellistä myös siksi, että vammaispalvelulain muutosten jälkeen yhä useamman vammaisen henkilön palvelut järjestetään sosiaalihuoltolain mukaisina, usein riittämättöminä palveluina, ja osa vammaisista henkilöistä on pudonnut kokonaan palvelujen ulkopuolelle.

Vammaisyleissopimuksen lisäksi esityksen ehdotuksia tulee arvioida suhteessa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean Suomelle syyskuussa 2025 antamiin suosituksiin.

Komitea esitti Suomelle huolensa (suositusten kohta 36) eriarvoisuudesta eri hyvinvointialueiden kesken sekä vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain epäyhdenmukaisesta soveltamisesta, ja antoi Suomelle suosituksen (37 b) varmistaa yhdenvertaisuus eri hyvinvointialueiden kesken sekä vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain yhdenmukainen soveltaminen. Lisäksi komitea esitti huolensa (suositusten kohta 54) Suomessa toteutettujen budjettileikkausten ja sosiaaliturvajärjestelmän supistamisen suhteettomista vaikutuksista vammaisiin henkilöihin ja vammaisvaikutusten arvioinnin puutteellisuuteen leikkausten ja supistusten yhteydessä. Komitea on huolissaan myös siitä, että vammaispalveluiden saamista rajoittavista hyvinvointialueiden toimintakäytännöistä, jotka ovat vaarantaneet yleissopimuksen mukaisten oikeuksien toteutumista, kuten hallintomenettely- ja hallintoprosessien pitkittämisestä (suositusten kohta 24), joka viivästyttää pitkiksi ajoiksi välttämättömän tuen tarjoamista vammaisille lapsille ja aikuisille. Erityisesti komitea nostaa esille tilanteet, joissa hallintotuomioistuimen palauttaessa vammaispalveluasian uudelleen käsiteltäväksi hyvinvointialueet käytännössä vain toistavat saman, asiakkaan kannalta kielteiseen lopputulokseen päätyvän asiakasprosessin.

Lopuksi Näkövammaisten liitto huomauttaa, että esityksen sääntelyehdotuksia ei arvioida myöskään suhteessa muuhun sosiaalihuollossa noudatettavaan asiakkaan ja erityisesti vammaisen asiakkaan

oikeusturvan kannalta merkitykselliseen lainsäädäntöön, kuten hallintolakiin ja yhdenvertaisuuslakiin, esimerkiksi yhdenvertaisuuslain mukaisia kohtuullisia mukautuksia ei tarkastella. Jatkovalmistelussa myös tämä puute on tarpeen korjata jo pelkästään laillisuusvalvontaratkaisuuksissa todettujen menettelyllisten ei-lainmukaisuuksien vuoksi. Lainsäädäntöä tulisi valmistella kosketuksessa vallitsevaan todellisuuteen ja pyrkiä korjaamaan siinä esiintyviä ongelmia.

Kölhi Taina

Näkövammaisten liitto ry - Taina Kölhi juristi Näkövammaisten liitto